

**Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών
Σπουδών Στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια**

Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι
Σχέσεις του με τη Ρωσία**

Σύνταξη : Δημήτρης Σταυρινού

Επιβλέπων : Νικόλαος Βασιλειάδης

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020**

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία, τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσίασα σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και με τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω τις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν αποτελούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Δημήτρης Σταυρινού

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Θέμα Μελέτης

Η Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι Σχέσεις του με τη Ρωσία

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία, θεωρείται σημαντική ως προς τα στοιχεία έρευνας που θα προσφέρει, λόγω της συλλογής και ανάλυσης βιβλιογραφικών δεδομένων για την πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι σχέσεις του με τη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία διαχωρίζεται στο το Κεφάλαιο 1 στην Εισαγωγή, στο Κεφάλαιο 2 αναφέρεται ο Τρόπος Λειτουργίας και η Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία, στο Κεφάλαιο 3 αναφέρεται η Λειτουργία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι Σχέσεις του με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς και τέλος, αναφέρεται το Κεφάλαιο 4 που αναλύει τις Σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία με την Ρωσία και παρέχει πληροφορίες για το Οικουμενικό Πατριαρχείο και Σχέσεις με τη Ρωσία.

Ως προς τα συμπεράσματα της έρευνας, αναφέρεται πως η κατάσταση της Αυτοκεφαλίας της Ουκρανίας και οι πτυχές που τη συνοδεύουν, αποτελούν σημαντικές πτυχές όχι μόνο για τον ορθόδοξο χώρο αλλά και για ολόκληρο τον χριστιανικό κόσμο. Λόγω του γεγονότος ότι αντιπροσωπεύει μια στιγμή της πρόσφατης ιστορίας, το γενικό και οριστικό συμπέρασμα σχετικά με αυτό θα ήταν πρόωρο και ανεπαρκές. Ούτε οι τοπικές Ορθόδοξες εκκλησίες ούτε οι άλλοι χριστιανοί δεν προσπάθησαν να τις προσφέρουν.

Ως εκ τούτου, ο τρόπος με τον οποίο θα το βλέπουν οι σημαντικές χριστιανικές κοινότητες από την Ορθόδοξη και Οικουμενική περιοχή και θα συμβάλει στην ολοκλήρωση και αποδοχή της ή στην απόρριψή της σίγουρα θα αλλάξει όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ των Ορθόδοξων κοινοτήτων αλλά και αυτές από τον Χριστιανικό χώρο.

Ευχαριστίες

Ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ στον καθηγητή και επιβλέπων της συγκεκριμένης πτυχιακής Κο. Νικόλαο Βασιλειάδη για την καθοδήγηση του στην συγγραφή της μεταπτυχιακής εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους οργανισμούς εκείνους που μου προσέφεραν σημαντικές πληροφορίες για το θέμα της εργασίας καθώς και την εργασία μου για την στήριξη που μου παρείχε κατά την εκπόνηση της μεταπτυχιακής εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγο αλλά και την οικογένειά μου, η οποία καθ' όλη την διάρκεια της διατριβής με στήριξε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

1. Κεφάλαιο 1 – Εισαγωγή

1.1 Ιστορική Αναδρομή

Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή στην δημιουργία της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ουκρανίας, η απαρχή σημειώνεται από τον Ιούνιο του 1686, όπου ο Οικουμενικός Πατριάρχης Διονύσιος IV, υπογράφει Πατριαρχικό Νόμο για τη μερική μεταβίβαση δικαιοδοσίας για την Ορθόδοξη Εκκλησία του Κιέβου στο Πατριαρχείο της Μόσχας (Ακριτίδης, 2009). Η πράξη ορίζει ότι κάθε νέος Μητροπολίτης του Κιέβου, πρέπει να εκλέγεται από την τοπική εκκλησία, ενώ ο Πατριάρχης της Μόσχας έλαβε το δικαίωμα να χειροτονεί τον εκλεγμένο μητροπολίτη. Ο μητροπολίτης υποχρεούται να τιμά το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, αναγνωρίζοντάς τον ως επικεφαλής της εκκλησίας (Bremer, Senyk, 2019a).

Στη πορεία των χρόνων και ερχόμενοι στις 28 Οκτωβρίου 1990, το Πατριαρχείο της Μόσχας, παραχωρεί στο Ουκρανικό Εξαρχάτο το καθεστώς μιας αυτοδιοικούμενης εκκλησίας υπό τη δικαιοδοσία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αυτό οδηγεί στην ίδρυση της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας – Πατριαρχείου Μόσχας. Εν συνεχεία στις 25-26 Ιουνίου 1992, ένα Εκκλησιαστικό Συμβούλιο στο Κίεβο, οδηγεί στην ίδρυση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας και συγκεκριμένα Πατριαρχείο του Κιέβου (Bremer, Senyk, 2019a). Η νεοσυσταθείσα εκκλησία κηρύσσεται σχισματική από το Πατριαρχείο της Μόσχας και παρέμεινε μη αναγνωρισμένη από οποιαδήποτε άλλη Ορθόδοξη Εκκλησία.

Στις 19-26 Ιουνίου 2016, το Παν-Ορθόδοξο Συμβούλιο πραγματοποιείται στην Κρήτη, που συγκλήθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Όλες οι Ορθόδοξες Εκκλησίες ήταν παρόντες, με εξαίρεση εκείνες της Ρωσίας, της Αντιόχειας (Συρίας), της Βουλγαρίας και της Γεωργίας (Nate, Buda, 2019). Τον Απρίλιο του 2018, ο πρόεδρος και το κοινοβούλιο της Ουκρανίας στέλνουν προσφυγές στον Πατριάρχη Βαρθολομαίο, ζητώντας την Αυτοκεφαλία για την Ορθόδοξη Εκκλησία στην Ουκρανία. Το αίτημα υποστηρίχθηκε από δύο από τις τρεις Ορθόδοξες εκκλησίες στην Ουκρανία, αλλά όχι από την Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία – Πατριαρχείο Μόσχας.

Αντίστοιχα, στις 31 Αυγούστου 2018, ο Πατριάρχης Κύριλλος πραγματοποιεί επίσκεψη στην Κωνσταντινούπολη από τη Μόσχα και συναντά τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο σε μια αποτυχημένη τελευταία προσπάθεια αποτροπής δημιουργίας της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας. Επίσης στις 11 Οκτωβρίου 2018, η Σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη υπό την επίβλεψη του Βαρθολομαίου, αποφασίζει να προχωρήσει στη χορήγηση Αυτοκεφαλίας στην εκκλησία της Ουκρανίας.

Ως προκαταρκτικό βήμα, η σύνοδος επανέλαβε τη δικαιοδοσία της Κωνσταντινούπολης στην επικράτεια της Ουκρανίας, αφήνοντας την αφομοίωση που επιβλήθηκε στους ηγέτες της Πατριαρχίας του Κιέβου και της Ουκρανικής Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας από το Πατριαρχείο της Μόσχας, και έτσι αποκατέστησε την «ιεραρχική ή ιερατική τους τάξη» (Bremer, Senyk, 2019a). Το γεγονός αυτό δημιούργησε το δρόμο για την ενοποίηση του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου μεταξύ των δύο εκκλησιών και τη χορήγηση της Αυτοκεφαλίας.

Επιπρόσθετα, στις 15 Οκτωβρίου 2018, το Πατριαρχείο της Μόσχας διαχωρίζεται με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ανακοινώνοντας επίσημα το σχίσμα. Αυτό σημαίνει ότι απαγορεύεται στους κληρικούς του Πατριαρχείου της Μόσχας, να συμμετέχουν σε κοινωνίες, λειτουργίες και σε οποιοδήποτε άλλο μυστήριο στο οποίο συμμετέχει και ένας κληρικός του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης αφαιρείται από τα δίπτυχα του Πατριαρχείου της Μόσχας και το όνομά του δεν αναφέρεται πλέον στις λειτουργίες που εξυπηρετούν Ρώσοι κληρικοί.

Το Πατριαρχείο της Μόσχας διακόπτει επίσης τη συμμετοχή σε οποιοσδήποτε επισκοπικές συνελεύσεις, θεολογικές συζητήσεις, πολυμερείς επιτροπές και άλλες δομές που Προεδρεύονται ή συμπροεδρεύονται από εκπροσώπους του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Τα υπόλοιπα μέλη της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας συμβουλεύονται να απέχουν από τη συμμετοχή σε λειτουργίες που εξυπηρετούνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, συμπεριλαμβανομένης της αποφυγής επίσκεψης στο Άγιο Όρος (Shestopalets, 2019).

Επίσης στις 15 Δεκεμβρίου 2018, η νέα Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας ιδρύθηκε από ένα συγκεκριμένο Εκκλησιαστικό Συμβούλιο στο Κίεβο. Το μεγαλύτερο μέρος των 192 εκπροσώπων του Συμβουλίου προέρχονται από την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας - το Πατριαρχείο του Κιέβου και την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας όπου το Πατριαρχείο της Μόσχας δεν συμμετέχει επίσημα, παρευρίσκονται δύο από τους επισκόπους του. Ο Μητροπολίτης Επιφάνειος εκλέγεται επικεφαλής της νέας εκκλησίας με τον τίτλο «Μητροπολίτης Κιέβου και όλης της Ουκρανίας». Ο Φιλάρετος, ηγέτης της πρώην μη αναγνωρισμένης Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας –Πατριαρχείου Κιέβου, λαμβάνει τον τίτλο «Επίτιμος Πατριάρχης» στη νεοσύστατη εκκλησία, όπου η θέση του δεν έχει πραγματική δύναμη (Nate, Buda, 2019).

Στις 5 Ιανουαρίου 2019, Ο Βαρθολομαίος υπογράφει σχετικό «Τόμο», χορηγώντας επίσημα την Αυτοκεφαλία στην πρόσφατα σχηματισμένη Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας. Με το ευρύτερο νόημά του, ο «Τόμος» είναι διάταγμα για τη δημιουργία μιας Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας για ορισμένα ορθόδοξα θέματα. Με τη *στενή* του έννοια, είναι το έγγραφο με το οποίο η Εκκλησία χορηγεί Αυτοκεφαλία ή αυτόνομο καθεστώς σε άλλη εκκλησία στη δικαιοδοσία της.

Σε συνέχεια των παραπάνω, στις 6 Ιανουαρίου 2019, ο Πατριάρχης Επιφάνειος παραλαμβάνει το «Τόμο» και τον μεταφέρει στο Κίεβο, όπου η Αυτοκεφαλία γιορτάζεται με τη λειτουργία. Τέλος στις 3 Φεβρουαρίου 2019, ο Επιφάνειος γίνεται Μητροπολίτης Κιέβου και όλης της Ουκρανίας. Η παραδοσιακή πρακτική στον Ορθόδοξο κόσμο, είναι ότι, μετά την ενθρόνιση, ο νέος Αρχηγός της Εκκλησίας στέλνει ειρηνικά μηνύματα στους αρχηγούς των άλλων ορθόδοξων εκκλησιών, όπου ξεκινά τη διαδικασία αναγνώρισης της ενθρόνισής του.

1.2 Σημαντικότητα της Έρευνας

Η συγκεκριμένη εργασία, θεωρείται σημαντική ως προς τα στοιχεία έρευνας που θα προσφέρει, λόγω της συλλογής και ανάλυσης βιβλιογραφικών δεδομένων για την πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι

σχέσεις του με τη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία επιχειρεί να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες μέσα από ένα αναλυτικά καταρτισμένο πλάνο παρουσίασης και ανάπτυξης, το οποίο αναφέρεται ως εξής. Η εργασία λοιπόν ξεκινά με το Κεφάλαιο 1 – Εισαγωγή στο οποίο αναφέρεται η Ιστορική Αναδρομή, η Σημαντικότητα της Έρευνας και η Δομή της Εργασίας.

Στο Κεφάλαιο 2 αναφέρεται ο Τρόπος Λειτουργίας και η Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία, με την ανάλυση στην Έννοια και Χαρακτηριστικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία, στον Τρόπο Λειτουργίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία, η Συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία στη Διάδοση της Χριστιανοσύνης Διεθνών και η Διαμορφούμενη Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία.

Αντίστοιχα, στο Κεφάλαιο 3 αναφέρεται η Λειτουργία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι Σχέσεις του με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς με την παροχή στοιχείων για το Οικουμενικό Πατριαρχείο Ουκρανίας και Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς, τα Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και ως προς την Διαμόρφωση Σχέσεων με Άλλες πολιτείες, τους Τομείς Ανάπτυξης της Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Ουκρανίας και στις Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς και τους Τρόπους Επίτευξης της Ορθής Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς.

Τέλος, αναφέρεται το Κεφάλαιο 4 που αναλύει τις Σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία με την Ρωσία και παρέχει πληροφορίες για το Οικουμενικό Πατριαρχείο και Σχέσεις με τη Ρωσία, τα Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία, τους Τομείς Ανάπτυξης της Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία και τους Τρόπους Επίτευξης της Ορθής Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία.

1.3 Δομή της Εργασίας

Η δομή της εν λόγω εργασίας, αναφέρεται σχετικά ως εξής

2. Κεφάλαιο 1 – Εισαγωγή
  - 2.1 Ιστορική Αναδρομή
  - 2.2 Στόχοι της Επιχείρησης
  - 2.3 Σημαντικότητα της Έρευνας
  - 2.4 Δομή της Εργασίας

2. Κεφάλαιο 2 – Τρόπος Λειτουργίας και Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία
  - 2.1 Έννοια και Χαρακτηριστικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία
  - 2.2 Τρόπος Λειτουργίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία
  - 2.3 Η Συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία στη Διάδοση της Χριστιανοσύνης Διεθνώς
  - 2.4 Η Διαμορφούμενη Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία

3. Κεφάλαιο 3 – Η Λειτουργία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι Σχέσεις του με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς
  - 3.1 Οικουμενικό Πατριαρχείο Ουκρανίας και Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς
  - 3.2 Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και ως προς την Διαμόρφωση Σχέσεων με Άλλες πολιτείες
  - 3.3 Τομείς Ανάπτυξης της Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Ουκρανίας και στις Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς
  - 3.4 Τρόποι Επίτευξης της Ορθής Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς

4. Κεφάλαιο 4 – Οι Σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία με την Ρωσία
  - 4.1 Οικουμενικό Πατριαρχείο και Σχέσεις με τη Ρωσία
  - 4.2 Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία
  - 4.3 Τομείς Ανάπτυξης της Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία
  - 4.4 Τρόποι Επίτευξης της Ορθής Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία

Επίλογος – Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

2. Κεφάλαιο 2 – Τρόπος Λειτουργίας και Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία

2.1 Η Έννοια και τα Χαρακτηριστικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου Καθώς και Χαρακτηριστικά που Διέπουν την Λειτουργία του από τα Χρόνια του Βυζαντίου έως και Σήμερα

2.1.1 Εκκλησιαστική δικαιοδοσία

Η γεωγραφική επέκταση της Αυτοκρατορίας στη περίοδο του Βυζαντίου, επηρέασε την ανάπτυξη της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης. Η δικαιοδοσία του Πατριαρχείου κατά τον πέμπτο αιώνα επεκτάθηκε σε ολόκληρη την περιοχή της Μικράς Ασίας, της Θράκης και των επισκοπικών περιοχών γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα.

Επιπλέον, κατά τον όγδοο αιώνα, προσχώρησαν στο Πατριαρχείο εδάφη των νότιων Βαλκανίων, συμπεριλαμβανομένων των ελληνικών νησιών του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους, το νησί της Σικελίας και ορισμένα άλλα μέρη της Ιταλίας. Ωστόσο, το βυζαντινό στοιχείο στη νότια Ιταλία και τη Σικελία εξελίχθηκε σε δύο διαφορετικά εκκλησιαστικά ιδρύματα, τις ιταλικές - αλβανικές και τις ιταλικές - ελληνικές εκκλησίες (Ακριτίδης, 2009).

Επιπλέον, η εξάπλωση της χριστιανικής πίστης από το Βυζάντιο στους Σλάβους, έδωσε την ευκαιρία στο Πατριαρχείο να ιδρύσει νέες επισκοπές στις σλαβικές περιοχές, οι οποίες παρέμεναν υπό την εξουσία του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης έως την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας το 1453. Έτσι, Υπήρχε μια ουσιαστική ανάγκη για χειροτονία και διορισμό Επισκόπων σε αυτές τις περιοχές προκειμένου να αναλάβει το ιεραποστολικό ποιμαντικό έργο του Πατριαρχείου. Υπολογίζεται ότι μεταξύ του τέταρτου και του ένατου αιώνα ο συνολικός αριθμός Αρχιεπισκόπων, Μητροπολιτών και Επισκόπων που ήταν υπό την εξουσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου ήταν περίπου 500 έως 60093, γεγονός που υποδηλώνει την ευρύτερη εξουσία του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης (Μάμαλος, 2011).

2.1.2 Οι Αποστολές του Βυζαντίου

Η Εκκλησία του Βυζαντίου, όπως και η Ρωμαϊκή Εκκλησία της Δύσης, πραγματοποίησε σημαντικό ιεραποστολικό έργο στον ανατολικό κόσμο. Η Κωνσταντινούπολη μετατράπηκε σε κέντρο διάδοσης της Ορθοδοξίας μεταξύ διαφορετικών εθνών. Αυτή η αποστολή έγινε κοινό καθήκον τόσο για την Εκκλησία όσο και για το κράτος. κληρικοί, μοναχοί, λαϊκοί, διπλωμάτες και στρατιώτες αναπτύχθηκαν για να ολοκληρώσουν την αποστολή της Εκκλησίας. Το ιεραποστολικό έργο της Βυζαντινής Εκκλησίας επικεντρώθηκε στην Κωνσταντινούπολη και αμέσως άρχισε να πραγματοποιεί αποστολές εκτός των συνόρων της Αυτοκρατορίας (Ιατρού, 2011).

Το Πατριαρχείο είχε την ευθύνη να οργανώσει την εκκλησιαστική ζωή αυτών των περιοχών μετά από κάθε αποστολή. Οι γεωγραφικές περιοχές επεκτάθηκαν από την Κασπία και τη Μαύρη Θάλασσα στην Αδριατική και στην Αραβία και τη βόρεια περιοχή της Αφρικής στο Νότο. Διαφορετικοί εθνικοί πληθυσμοί όπως Άραβες, Σλάβοι, Εβραίοι, Γότθοι και Αρμένιοι υιοθέτησαν την Ορθόδοξη πίστη και μετατράπηκαν σε Χριστιανισμό (Ακριτίδης, 2009).

Επομένως, ιδρύθηκαν ναοί και άλλοι χώροι λατρείας και διορίστηκαν κατάλληλοι κληρικοί και ιεραρχία. Οι Ορθόδοξοι ιεραπόστολοι χρησιμοποίησαν τις τοπικές γλώσσες και διαλέκτους για να κηρύξουν το Ευαγγέλιο και να μεταφράσουν τα λειτουργικά κείμενα και την Αγία Γραφή στις κατάλληλες γλώσσες. Τέλος, φρόντισαν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των αυτοχθόνων ιδρύοντας εκπαιδευτικά ιδρύματα και σχολεία. Το ιεραποστολικό έργο του Οικουμενικού Πατριαρχείου έληξε μαζί με την πτώση του Βυζαντίου το 1453.

2.1.3 Σχέσεις με Άλλες Χριστιανικές Εκκλησίες

Οι σχέσεις μεταξύ της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης και των άλλων τριών Πατριαρχείων της Ανατολής καθώς και με την Εκκλησία της Ρώμης, ήταν σε σύγκρουση ειδικά κατά τον τέταρτο, πέμπτο και έβδομο αιώνα, όταν επηρεάστηκαν από σημαντικές εντάσεις και κρίσεις. Οι αιτίες αυτών των εντάσεων στην Εκκλησία ήταν οι εσωτερικές διαμάχες και τα σχίσματα. Επιπλέον, η αραβική κατάκτηση της

Ανατολής τον έβδομο αιώνα δημιούργησε ιδιαίτερες δυσκολίες για τα Πατριαρχεία Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιερουσαλήμ. Οι Άραβες είχαν καταλάβει τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο και πλησίαζαν την Κωνσταντινούπολη (Μάμαλος, 2011).

Οι Πατριάρχες αυτών των τριών θεαμάτων εκλέχθηκαν κυρίως και έζησαν στην Κωνσταντινούπολη μετά τις αραβικές εισβολές. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, επομένως, στο όνομα της χριστιανικής αδελφότητας, υποστήριξε αυτές τις ταλαιπωρημένες Εκκλησίες με οποιονδήποτε τρόπο μπορούσαν για να τους βοηθήσουν να παρατείνουν την ύπαρξή τους. Η Εκκλησιαστική Κοινωνία μεταξύ των Εκκλησιών της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης είχε παραβιαστεί αρκετές φορές πριν από τον τελικό χωρισμό τους το 1054 μ.Χ (Ιατρού, 2011).

Οι πολιτικές και εκκλησιαστικές παραλλαγές σε σχέση με τις θεολογικές συγκρούσεις οδήγησαν τελικά στη διαίρεση της ενότητας του Χριστιανισμού. Το Μεγάλο Σχίσμα του 1054 μ.Χ., το οποίο οδήγησε στη διαίρεση των Χριστιανικών, ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στην ιστορία της βυζαντινής περιόδου. Πριν από το έτος 1054 μ.Χ. η Εκκλησία είχε πληγεί από άλλα μόνιμα σχίσματα. Το σχίσμα κατά τη διάρκεια του 407-438 μ.Χ. σχετικά με την εξορία του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου βρισκόταν στη σύνοδο που πραγματοποιήθηκε στην τοποθεσία «Επί Δριν» (Γκ. Επί Δρυν), μια περιοχή κοντά στη Χαλκηδόνα το 403 μ.Χ.

Ο Πάπας Αθώος Ι καταδίκασε και ακύρωσε την απόφαση εξορίας του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, διακόπτοντας την κοινωνία με τις Εκκλησίες που είχαν αποδεχθεί αυτήν την απόφαση¹⁰⁰. Ένα άλλο προσωρινό σχίσμα (482-519 μ.Χ.) προέκυψε μεταξύ της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης εξαιτίας των αντιπαραθέσεων με τη Συριακή Εκκλησία, γνωστή ως το Ακάσιο σχίσμα. Η αιτία του σχίσματος ήταν η έκδοση του *Henoticon*, μια προσπάθεια του αυτοκράτορα Ζήνωνα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας να εξαναγκάσει τη συμφιλίωση μεταξύ των Ορθόδοξων και των Ανατολικών Ορθόδοξων Εκκλησιών, η οποία ερμήνευσε τις φύσεις του Χριστού μέσω των απόψεων του Miaphysite (Ακριτίδης, 2009). Η ένωση της Εκκλησίας δεν διατηρήθηκε για πολύ. Εκατό τριάντα χρόνια αργότερα το

649 μ.Χ. ένα άλλο σχίσμα έθεσε σε κίνδυνο την ένωση της Εκκλησίας, παρά τα μονοθεϊστικά διατάγματα.

2.1.4 Σχέσεις Εκκλησίας-Κράτους

Αυτή η εναλλαγή της νέας πολιτικής και θρησκευτικής κατάστασης δεν είχε επιτευχθεί εύκολα από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο ως χριστιανικό ίδρυμα έπρεπε να επαναδιαπραγματευτεί τις σχέσεις του με το νέο κράτος, όπου η επίσημη θρησκεία ήταν το Ισλάμ. Ο Μωάμεθ Β 'ο κατακτητής διαμόρφωσε αυτές τις σχέσεις εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με βάση τις διδασκαλίες του Κορανίου και τη νέα πολιτική κατάσταση της Αυτοκρατορίας. Αναγνώρισε τον Ορθόδοξο πληθυσμό της Αυτοκρατορίας ως αυτόνομη θρησκευτική κοινότητα γνωστή ως Rum-i Milleti (Μάμαλος, 2011).

Εντούτοις, μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, υπήρχε μια πολιτική ανοχής για τους Χριστιανούς. Ένα αυτοκρατορικό διάταγμα του Μωάμεθ Β 'έδωσε σημαντικά προνόμια και δικαιώματα στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Το διάταγμα προστάτευε την Ορθόδοξη κοινότητα από κάθε παρενόχληση, και ο Πατριάρχης και όλοι οι Επίσκοποι εξαιρέθηκαν από τυχόν φόρους. Επιπλέον, το διάταγμα απαγόρευσε τη μετατροπή των Εκκλησιών σε Τζαμιά, επέτρεψε την ελεύθερη εξάσκηση όλων των θρησκευτικών τελετών και απέδωσε δικαστική ασυλία σε όλους τους κληρικούς (Διακοφωτάκης, 2007).

Κατά τα τελευταία εκατό χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ορισμένες σημαντικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις σηματοδότησαν την καθιέρωση της επικείμενης Δημοκρατίας της Τουρκίας ως κοσμικού κράτους. Οι σημαντικές μεταρρυθμίσεις σε σχέση με τα λογικά δεδομένα αυτής της περιόδου που εφάρμοσαν οι τελευταίοι Οθωμανοί αυτοκράτορες προς την εκκοσμίκευση ήταν η προσπάθειά τους να οργανώσουν ένα κράτος μακριά από οποιαδήποτε εξωτερική επιρροή. ούτε θρησκευτικό ούτε εθνικό.

Η συνεχής έκκληση των Μεγάλων Δυνάμεων σε σχέση με τις δυτικές επιρροές στην Αυτοκρατορία οδήγησε σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων του ενδυματολογικού κώδικα, της διοίκησης της δικαιοσύνης και της εκπαίδευσης

(Διακοφωτάκης, 2007). Η πιο κοινή συνοδική μορφή αυτής της περιόδου συνέχισε, όπως τα προηγούμενα χρόνια, να είναι η «σύνοδος ενδημούσα», η οποία μέχρι τον δέκατο όγδοο αιώνα είχε υιοθετήσει μια πιο σταθερή λειτουργία. Οι αρμοδιότητες της «ενδημικής συνόδου» χώριζαν τις πνευματικές και υλικές υποθέσεις. Ως εκ τούτου, η «σύνοδος ενδημούσας» μετονομάστηκε σε Ιερή Σύνοδο, η οποία στη συνέχεια είχε μόνιμο χαρακτήρα, αποτελούμενη από δώδεκα Μητροπολίτες και τον Πατριάρχη, οι οποίοι κάλεσαν και προεδρεύουν της Ιερής Συνόδου, που ασχολήθηκε με τα πνευματικά θέματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας (Ακριτίδης, 2009).

Από την άλλη πλευρά, μια μικτή επιτροπή αποτελούμενη από τέσσερις Μητροπολίτες και οκτώ λαϊκούς Ορθόδοξους ήταν υπεύθυνη για τις υλικές υποθέσεις του Πατριαρχείου. Ακριβώς, το 1856 το αυτοκρατορικό διάταγμα «Hatt-i Hümayün» ταξινόμησε την ιδιαιτερότητα των μουσουλμανικών και μη μουσουλμανικών θεσμών στο οθωμανικό κράτος. Επιπλέον, αυτό το διάταγμα διευκρίνισε τις ευθύνες και τα δικαιώματα των Ελλήνων Ορθόδοξων κατοίκων, που ζούσαν εντός των συνόρων της Αυτοκρατορίας εκείνη την περίοδο.

Σύμφωνα με το αυτοκρατορικό διάταγμα, εκλέχθηκε Εθνική Συνέλευση. Η Συνέλευση συγκροτήθηκε από κληρικούς διορισμένους από το Πατριαρχείο και λαϊκούς, οι οποίοι εκλέχτηκαν από τις ελληνικές κοινότητες, μια καινοτομία που εισήγαγε την εμπλοκή στις εκκλησιαστικές υποθέσεις. Το 1858 η Εθνοτική Συνέλευση ενέκρινε τους Γενικούς ή Εθνικούς Κανονισμούς, τους οποίους οι Οθωμανικές αρχές έχουν διαπιστώσει και εξαναγκάσει ως μέρος της Οθωμανικής νομοθεσίας.

Αυτοί οι κανονισμοί επέφεραν σημαντικές αλλαγές στις υποθέσεις εθνοτικών μειονοτήτων. Εμπιστεύτηκαν όλα τα θρησκευτικά και πνευματικά καθήκοντα στην Ιερά Σύνοδο για την προεδρία του Πατριάρχη, υποβάλλοντας από την άλλη πλευρά όλα τα άλλα κοσμικά και υλικά ζητήματα εθνικής μειονότητας σε ένα άλλο διοικητικό όργανο γνωστό ως Μόνιμο Εθνικό Μικτό Συμβούλιο. Οι εθνικοί κανονισμοί αναφέρθηκαν στους ακόλουθους διαφορετικούς τομείς που σχετίζονται με τη μειονότητα: i) την εκλογή του Πατριάρχη, ii) την εκλογή των Ιεραρχών, iii) τη σύνθεση, τις ευθύνες και τα δικαιώματα της Ιεράς Συνόδου και του Εθνικού Μικτού

Συμβουλίου, iv) την αμοιβή του Πατριάρχη, των Ιεραρχών και του πατριαρχικού λαϊκού προσωπικού και v) των μοναστηριών (Ιατρού, 2011).

2.2 Έννοια και Χαρακτηριστικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία

Αναφερόμενοι στην έννοια και τα χαρακτηριστικά του Πατριαρχείου στην Ουκρανία, θα πρέπει να σημειωθεί αρχικά πως ο Οικουμενικός Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης, ισχυρίζεται ότι είναι ο πρώτος ηγέτης και διεθνής εκπρόσωπος της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία χωρίζεται γεωγραφικά σε πολλές ανεξάρτητες τοπικές εκκλησίες, καθεμία με τον δικό της ηγέτη (Πατριάρχη, Αρχιεπίσκοπος ή Μητροπολίτης) (Weir, 2019).

Ωστόσο λίγο μετά την ανεξαρτησία της Ουκρανίας από την ΕΣΣΔ (Ρωσία), ορισμένοι από τους Προέδρους της ζήτησαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, να προσφέρει στην Ουκρανία μια εκκλησία διαφορετική από το Πατριαρχείο της Μόσχας, όπως οι τρεις (3) ανατολικές ορθόδοξες εκκλησίες στην Ουκρανία στα τέλη του 20ου αιώνα, όπως η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία (Πατριαρχείο Μόσχας) (UOC-MP) που είναι μέρος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και επομένως υπό το Πατριαρχείο της Μόσχας. Αυτή η εκκλησία ήταν, μέχρι τις 11 Οκτωβρίου 2018, η μόνη Ορθόδοξη Εκκλησία στην Ουκρανία που αναγνωρίστηκε από άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες (Weir, 2019).

Η Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία (UAOC), με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Μακάριο, η οποία ήταν ανεξάρτητη, ιδρύθηκε το 1921 μετά την ίδρυση της βραχύβιας Λαϊκής Δημοκρατίας της Ουκρανίας και επέζησε της Σοβιετικής Ένωσης τόσο εκτός όσο και εντός της χώρας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας - Πατριαρχείο του Κιέβου (UOC-KP), με επικεφαλής τον Πατριάρχη Φιλάρετο του Κιέβου, μια ανεξάρτητη εκκλησία που ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1992. Τον Ιανουάριο του 1992, μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας από τη Σοβιετική Ένωση και μετά τη διάλυση της τελευταίας, ο Μητροπολίτης Φιλάρετος της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, συγκάλεσε μια συνέλευση στο Kyiv Pechersk Lavra που ενέκρινε ένα αίτημα για Αυτοκεφαλία στον Πατριάρχη της Μόσχας.

Το Πατριαρχείο Μόσχας δεν συμμορφώθηκε και ζήτησε από τον Φιλάρετο να παραιτηθεί. Ο Φιλάρετος δεν παραιτήθηκε και τέθηκε σε αναστολή στις 27 Μαΐου 1992 από την Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι επίσκοποι πιστοί στον Μητροπολίτη Φιλάρετο και μια παρόμοια ομάδα από την Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία, διοργάνωσαν μια ενοποιητική σύνοδο που πραγματοποιήθηκε στις 25-26 Ιουνίου 1992. Οι εκπρόσωποι συμφώνησαν να σχηματίσουν μια συνδυασμένη εκκλησία που ονομάζεται Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας - Πατριαρχείο του Κιέβου υπό τον πατριάρχη που εξελέγη, Mstyslav της Ουκρανικής Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας (Bremer, Senyk, 2019a).

Ο Mstyslav δεν ενέκρινε ποτέ την ένωση μεταξύ της Ουκρανικής Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας και του Πατριαρχείου της Μόσχας. Ο Φιλάρετος επιστρέφει στις 11 Ιουλίου 1992 από τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Μετά το θάνατο του Πατριάρχη Mstyslav το 1993, η εκκλησία στο Πατριαρχείο του Κιέβου ήταν επικεφαλής του Πατριάρχη Volodymyr. Τον Ιούλιο του 1995, μετά το θάνατο του Volodymyr, ο Φιλάρετος εξελέγη επικεφαλής του UOC-KP με ψηφοφορία 160-5.

Ο Φιλάρετος αναθεματοποιήθηκε από τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία το 1997. Το UAOC και το UOC-KP δεν αναγνωρίστηκαν από άλλες Ορθόδοξες εκκλησίες και θεωρήθηκαν σχισματικά. Οι αξιωματούχοι της Εκκλησίας δήλωσαν ότι ο αναθεματισμός του Φιλάρετου, αναγνωρίστηκε από όλες τις Τοπικές Ορθόδοξες Εκκλησίες, συμπεριλαμβανομένης της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης (Shestopalets, 2019). Η σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αναγνώρισε, πράγματι, σε μια επιστολή του Ιουλίου 1992 προς τον Πατριάρχη Αλεξία Β, την αναδιάρθρωση του Φιλάρετου από την ΠΟΕ και ο Οικουμενικός Πατριάρχης αναγνώρισε την αναθεματοποίηση του Φιλάρετου σε μια επιστολή του Απριλίου 1997 στον Πατριάρχη Αλέξιο ΙΙ (Shestopalets, 2019).

Στις 11 Οκτωβρίου 2018, οι απαλλαγές από το UAOC και το UOC-KP καταργήθηκαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ωστόσο το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν αναγνώρισε ούτε το UAOC ούτε το UOC-KP ως νόμιμο και οι ηγέτες τους δεν αναγνωρίστηκαν ως πρωτεύοντες του αντίστοιχες εκκλησίες. Από τις 15 Δεκεμβρίου 2018, το UAOC και το UOC-KP δεν υφίστανται πλέον και έχουν

συγχωνευθεί με δύο μητροπολίτες του UOC-MP για να σχηματίσουν την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας. Το UOC-MP εξακολουθεί να υπάρχει. Το UOC-MP έχει 12.064 ενεργές ενορίες, το UOC-KP είχε 4.807 και το UAOC είχε 1.048.

Ως προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την εκκλησιαστική κατάσταση στην Ουκρανία, τον Απρίλιο του 2014, ο Οικουμενικός Πατριάρχης μίλησε για τα εκκλησιαστικά προβλήματα στην Ουκρανία κατά το κήρυγμα της Κυριακής των Φοίνικων και είπε πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνωρίζει τις δύσκολες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο ευλογημένος Ουκρανός λαός σήμερα. Τον Φεβρουάριο του 2015, ο πρωθυπουργός της Καναδικής Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, Μητροπολίτης Kalishchuk, κατά τη διάρκεια στρογγυλής τραπέζης στο πρακτορείο Ukrinform, δήλωσε ότι η Πατριαρχία Κωνσταντινούπολης παρακολουθεί την κατάσταση στην Ουκρανία και την θεωρεί την ιδανική λύση για την ενοποίηση της Ορθοδοξίας "και" θα εργαστεί για την ένωση της Ορθοδοξίας στην Ουκρανία (Nate, Buda, 2019).

Πρόσθεσε ότι το πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης περιμένει πλέον το αίτημα και την καθοδήγηση από την ουκρανική Ορθόδοξη δικαιοδοσία, αλλά πρώτα απ' όλα περιμένει ένα βήμα από τον Πρόεδρο της Ουκρανίας (Brüning, 2019a). Στις 6 Ιουνίου 2015, το UAOC ζήτησε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο να παραλάβει την Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο ως μητρόπολη με τα δικαιώματα της αυτοδιοίκησης. Στις 24 Ιουνίου 2015, η Ιερή Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας (Πατριαρχείο Μόσχας), που πραγματοποιήθηκε στις 24 Ιουνίου στο Κίεβο, εξέδωσε δήλωση σχετικά με την παρουσία δύο επισκόπων του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης στην Ουκρανία και ο επίσκοπος Ιλάριος και η συνάντησή τους με τον ουκρανικό κληρικό.

Στις 27 Ιουλίου 2015, το UOC-KP, μετά την Ιερή Σύνοδό του την ίδια ημέρα, αποφάσισε να σχεδιάσει να ζητήσει από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να αναγνωρίσει το Αυτοκέφαλό του καθεστώ. Στις 2 Φεβρουαρίου 2016, ο Πατριάρχης της Μόσχας δήλωσε επίσημα ότι είναι σημαντικό να υπάρχει ήδη κοινή αντίληψη για την ανάγκη συναίνεσης μεταξύ όλων των Εκκλησιών, εξαιρουμένων τυχόν μονομερών ενεργειών για τη χορήγηση Αυτοκεφαλίας. Την ίδια ημέρα προειδοποίησε ότι η μονομερής αναγνώριση του σχίσματος στην Ουκρανία, θα έχει

αναπόφευκτα [καταστροφικές συνέπειες] για την ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας με την ευκαιρία αυτή, αφού ο Οικουμενικός Πατριάρχης δήλωσε, όλοι αναγνωρίζουμε ότι ο Μητροπολίτης Ονούφριος, είναι ο μόνος κανονικός αρχηγός της Ορθοδοξίας στην Ουκρανία (Bremer, Senyk, 2019a).

Τον Ιούνιο του 2016, πραγματοποιήθηκε στην Κρήτη το Παν-Ορθόδοξο Συμβούλιο του 2016. Ωστόσο, λίγες μέρες πριν ξεκινήσει, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία αρνήθηκε να συμμετάσχει. Προηγουμένως οι Ορθόδοξες εκκλησίες της Γεωργίας, της Βουλγαρίας και της Αντιόχειας είχαν επίσης αρνηθεί να συμμετάσχουν. Ένα από τα θέματα που αναφέρθηκαν ήταν η μέθοδος διακήρυξης της αυτονομίας των Ορθόδοξων εκκλησιών. Στις 16 Ιουνίου, το κοινοβούλιο της Ουκρανίας, το Verkhovna Rada, ζήτησε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α της Κωνσταντινούπολης για Αυτοκεφαλία για την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας και, συνεπώς, ανεξαρτησία από τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία.

Στις 11 Ιουνίου, πριν από την έγκριση του ψηφίσματος από τον Ράντα, το Πατριαρχείο της Μόσχας επέκρινε έντονα την έκκληση των βουλευτών. Ωστόσο, το συμβούλιο της Κρήτης δεν εξέτασε και δεν σχολίασε επίσημα την ουκρανική ερώτηση. Στις 15 Δεκεμβρίου 2017, ο Φιλάρετος στο Κίεβο συναντήθηκε προσωπικά με τους εκπροσώπους του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης και τον Επίσκοπο Ιλαρίωνα (UOC του Καναδά) και συζήτησαν μεταξύ τους ζητήματα "αμοιβαίου ενδιαφέροντος" (Moragiu, 2019).

2.3 Τρόπος Λειτουργίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία

Όταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο παραχώρησε Αυτοκεφαλία στη νεοσυσταθείσα «Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας» (OCU), σκόπευε να δημιουργήσει μια ενιαία τοπική Εκκλησία η οποία βασικά θα περιλάμβανε όλους τους Ορθόδοξους πιστούς σε αυτήν τη χώρα (Weir, 2019). Το όνομα της νέας Εκκλησίας, όπως εμφανίζεται στο «Τόμο», δηλαδή ως «Ιερή Εκκλησία της Ουκρανίας», υπονοεί αυτήν την ιδέα, όπως και αρκετές δηλώσεις του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου κατά τη διάρκεια του 2018, όπου υπογράμμισε την ανάγκη ενότητας για την Ορθοδοξία Ουκρανία.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας επιβεβαίωσε επίσης το γεγονός αυτό, αποκαλώντας την στον ιστότοπό της για μεγάλο χρονικό διάστημα την «μόνη» ή «μονή» τοπική Εκκλησία (yedina στα Ουκρανικά, ένας όρος που είναι δύσκολο να μεταφραστεί), και δηλώνει στην αρχική του σελίδα, «*Η Εκκλησία μας είναι ανοιχτή για όλους!*». Η κύρια ιδέα ήταν να ενώσει την Ορθοδοξία στην Ουκρανία. Είναι γνωστό ότι η μέχρι τότε κανονική Εκκλησία, ήταν η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία (UOC), η οποία απέρριψε την όποια σχετική πρωτοβουλία (Morariu, 2019).

Αντίστοιχα αρκετές εκατοντάδες ενορίες άλλαξαν τη δικαιοδοσία τους, αλλά δεν υπήρξε καμία επιρροή προς την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας παραμένει η μεγαλύτερη Εκκλησία της χώρας. Στην πραγματικότητα, ο αυτοαποκαλούμενος «Πατριάρχης» Φιλάρετος διαχωρίστηκε από τη νέα Εκκλησία (αν και έχει μόνο οριακή στήριξη) έτσι ώστε η προσπάθεια αποκατάστασης της ενότητας, προφανώς να αποτύχει (Nate, Buda, 2019). Ρεαλιστικά, για μεγάλο χρονικό διάστημα, θα υπάρχουν δύο μεγάλες Εκκλησίες στην Ουκρανία, η μία αναγνωρίζεται από την Κωνσταντινούπολη, η άλλη από τη Μόσχα.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η σχετική σύγκρουση μεταξύ αυτών των δύο Πατριαρχείων, οδήγησε σε μια τέτοια κατάσταση. Η Εσθονία για παράδειγμα δείχνει μια ιδιαίτερη παρόμοια κατάσταση. Εκεί, επίσης, η μεγαλύτερη Εκκλησία είναι αυτή που επικοινωνεί με τη Μόσχα. Ωστόσο, δεν υπάρχει περίπτωση σε μια κατά κύριο λόγο Ορθόδοξη χώρα όπου υπάρχουν δύο *κανονικές* Εκκλησίες σχετικά κοντά.

Σε μια χώρα με Αυτοκεφαλική Ορθόδοξη Εκκλησία, θα πρέπει να υπάρχει μόνο μία Εκκλησία. Άλλες Εκκλησίες μπορούν να έχουν παραστάσεις, μετόχια, εκπροσώπους ή διαφορετικά άλλα είδη επιτρεπόμενης παρουσίας, αλλά καμία δική τους οργάνωση της Εκκλησίας. Η Ορθοδοξία στην Ουκρανία, επομένως, βρίσκεται σε κατάσταση μιας *παράτυπης κατάστασης* (Brüning, 2019a). Η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία και η Ρωσική Ορθοδοξία δεν αναγνωρίζουν την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας. Η Μόσχα έχει διακόψει τις σχέσεις της με τις Εκκλησίες που έχουν αναγνωρίσει την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας.

Ωστόσο, δεν είναι σαφές πώς σχετίζονται Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Όταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος ενημέρωσε τον Μητροπολίτη Ονούφριο, για τη νέα Εκκλησία και τον προσκάλεσε να συμμετάσχει σε αυτήν, δήλωσε επίσης ότι ο Ονούφριος δεν είχε πλέον κανένα δικαίωμα να αποκαλείται «Μητροπολίτης Κίεβου».

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρεί την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας ως το νόμιμο εκκλησιαστικό σώμα στην Ουκρανία. Ωστόσο, προτού η Εκκλησία της Ελλάδος αναγνωρίσει την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας, είχε καλέσει τη Συνοδική Επιτροπή για τις Δια-Ορθόδοξες και τις Δια-Χριστιανικές Σχέσεις να συζητήσουν το θέμα.

Ο πρόεδρος της επιτροπής, Μητροπολίτης Ιγνάτιος του Δημητρίου, προέβη σε δήλωση προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας του, η οποία δημοσιεύθηκε στη Δημόσια Ορθοδοξία. Σε αυτό το κείμενο, υπήρχε μια αξιοσημείωτη φράση. Είπε ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο «δεν αναιρεί την εκκλησιαστική οντότητα με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Ονούφριο», δηλαδή την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας, και ότι «συνεχίζει να είναι σε επαφή με τον Ονούφριο», μέσω του εορτασμού του Ρώσου Πατριάρχη Κύριλλου.

Είναι αλήθεια λοιπόν ότι το σχίσμα μεταξύ της Μόσχας και της Κωνσταντινούπολης (και επίσης της Ελλάδας και της Αλεξάνδρειας) είναι μονόπλευρο, αφού ο Ρώσος Πατριάρχης σταμάτησε να τιμά τα κεφάλια αυτών των Εκκλησιών στα δίπτυχα. Ωστόσο, η δήλωση του Μητροπολίτη Ιγνατίου είναι πιο ενδιαφέρουσα καθώς φαίνεται να αναγνωρίζει και να δέχεται δύο κανονικές Εκκλησίες στην Ουκρανία (Weir, 2019). Προϋποθέτει ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο βρίσκεται σε επαφή με την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας.

Έτσι, η Ορθόδοξη Εκκλησία όχι μόνο θα δεχόταν την σχετική πραγματικότητα στην Ουκρανία, αλλά θα τη μεταμόρφωνε σε ένα νέο εκκλησιαστικό παράδειγμα. Μέχρι σήμερα, σχεδόν όλες οι Εκκλησίες έχουν οργανωθεί σύμφωνα με μια εδαφική αρχή. Κάθε μέλος ανήκει σε ενορία, και πιο σημαντικό, σε επίσκοπο, ανάλογα με την κατοικία του. Για μια δεδομένη περιοχή, ένας επίσκοπος είναι υπεύθυνος και κανένας άλλος. Ωστόσο, σχεδόν όλες οι Εκκλησίες απομακρύνονται από αυτήν την αρχή. Η ύπαρξη επικουρικών ή επικουρικών επισκόπων δείχνει ότι

σαφώς, όπου η περιοχή ευθύνης τους συνήθως δεν αντιστοιχεί στον τίτλο τους (Morariu, 2019).

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, πάνω απ' όλα στη διασπορά, αρκετοί επίσκοποι είναι υπεύθυνοι για την ίδια περιοχή. Η Ορθόδοξη Εκκλησία γνωρίζει αυτήν την παρατυπία και υποδεικνύει με την καθιέρωση διασκέψεων επισκόπων και παρόμοιων φορέων ότι αυτοί οι επίσκοποι δεν ανταγωνίζονται, αλλά ότι είναι μία Εκκλησία. Στην Καθολική Εκκλησία, βρίσκουμε το φαινόμενο των διαφορετικών τελετών, που οδηγεί σε περισσότερους από έναν επισκόπους. Τα λεγόμενα προσωπικά *prelatures* είναι ένα άλλο παράδειγμα. Σε πολλές χώρες, οι Καθολικοί που υπηρετούν στο στρατό δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του τοπικού επισκόπου, αλλά εκείνου που είναι υπεύθυνος για τις ένοπλες δυνάμεις.

Εάν η Ορθοδοξία αποδεχτεί την πραγματικότητα μιας διαρκούς ύπαρξης δύο Εκκλησιών στην Ουκρανία, αυτό σημαίνει ότι δεν θα είναι πλέον σαφές ποιος είναι ο επίσκοπος ενός συγκεκριμένου τόπου. Οι πιστοί θα μπορούν να επιλέξουν σε ποιες από τις Εκκλησίες θα ανήκουν. Αυτό φυσικά ισχύει ήδη σήμερα - αλλά τώρα οι Εκκλησίες δεν είναι σε κοινωνία. Στην προβλεπόμενη περίπτωση, οι Εκκλησίες δεν θα ανταγωνίζονται αλλά θα υπάρχουν παράλληλα.

Φυσικά, αυτό είναι σχεδόν εφικτό σε χωριά και μικρότερα πληθυσμιακά μέρη όπου υπάρχει μόνο μια εκκλησία, και πολύ πιο εύκολο σε πόλεις με μεγάλο αριθμό πληθυσμού. Μια τέτοια προσέγγιση θα αντιστοιχούσε περισσότερο στην πραγματικότητα, όπως και στη διασπορά. Αλλά πρέπει να γνωρίζουμε ότι θα σήμαινε έναν εντελώς νέο ορισμό μιας από τις βασικές αρχές της εκκλησιολογίας (Bremer, Senyk, 2019a).

2.4 Η Συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία στη Διάδοση της Χριστιανοσύνης Διεθνώς

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, το εκκλησιαστικό *τοπίο* στην Ουκρανία διαφοροποιήθηκε σημαντικά. Αναδύθηκαν τρεις διαφορετικές Ορθόδοξες Εκκλησίες - μια ασυνήθιστη κατάσταση στον Ορθόδοξο κόσμο, όπου «*μια χώρα, μια εκκλησία*» έχει γίνει αποδεκτός κανόνας. Στη Σοβιετική εποχή, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Ουκρανία ήταν απλά μέρος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Το

1990, το Πατριαρχείο της Μόσχας, ίδρυσε την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας - Πατριαρχείο της Μόσχας, παραχωρώντας στο Εξαρχείο της Ουκρανίας το καθεστώς αυτόνομης αυτοδιοικούμενης εκκλησίας υπό τη δικαιοδοσία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (Shestopalets, 2019).

Αυτό περιελάβανε το καθήκον να αναφέρεται ο Πατριάρχης της Μόσχας σε κάθε εκκλησιαστική υπηρεσία ως αναγνωρισμένος επικεφαλής της εκκλησίας. Η κίνηση δεν έδωσε στη νέα εκκλησία το δικαίωμα ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής, η οποία υποτίθεται ότι θα συντονίζει τις θέσεις της σε διάφορα θέματα στον Ορθόδοξο κόσμο με τη Μόσχα. Η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία – Πατριαρχείο Μόσχας ισχυρίζεται ότι έχει πάνω από 11.000 ενορίες στο έδαφος της Ουκρανίας. Μέχρι πρόσφατα, ήταν η μόνη διεθνώς αναγνωρισμένη Ορθόδοξη Εκκλησία στο έδαφος της Ουκρανίας.

Το 1992 ιδρύθηκε ένας νέος θεσμός που έγινε γνωστός ως Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας - Πατριαρχείο Κίεβου, με επικεφαλής τον Πατριάρχη Φιλάρετο, έναν πρώην αρχιεπίσκοπο της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας που είχε επιδιώξει να γίνει Πατριάρχης της Μόσχας το 1990, αλλά έχασε από τον Αλέξιο Β' (Nate, Buda, 2019).

Η Μόσχα κήρυξε αμέσως τη νέα εκκλησία ως σχισματική, ενώ άλλες Ορθόδοξες εκκλησίες αρνήθηκαν να την αναγνωρίσουν. Ωστόσο, έχοντας γίνει η δεύτερη ισχυρότερη εκκλησία στην Ουκρανία, διεκδικεί πλέον 4.281 ενορίες. Ο τρίτος θεσμός - η Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία διεκδικεί περίπου 1.200 ενορίες - ήταν ουσιαστικά μια εκκλησία στην εξορία τους σοβιετικούς χρόνους. Δημιουργήθηκε μετά τη ρωσική επανάσταση και, τις επόμενες δεκαετίες, υποστηρίχθηκε από τους Ουκρανούς μετανάστες πριν αποκατασταθεί στην Ουκρανία το 1990.

Τέλος, η Ουκρανία έχει επίσης την Ουκρανική Ελληνική Καθολική Εκκλησία, μια ανατολική εκκλησία. Η μεγαλύτερη εκκλησία *Uniate*, ισχυρίζεται 3.828 ενορίες - κυρίως στη δυτική Ουκρανία - και έχει περισσότερους από τέσσερις εκατομμύρια οπαδούς που ασκούν την ανατολική ιεροτελεστία αλλά δέχονται την υπεροχή του Πάπα. Αυτό το διαιρεμένο εκκλησιαστικό τοπίο, ωστόσο, έρχεται σε αντίθεση με την

ουκρανική κοινή γνώμη (Shestopalets, 2019). Μέχρι τα τέλη του 2018, το 54% των Ουκρανών υποστήριξε τη δημιουργία μιας Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ανεξάρτητης από τη Μόσχα. Μόνο το 19% των Ουκρανών, αντιτάχθηκε σε αυτό το γεγονός.

Ως εκ τούτου, οι εκκλησιαστικοί παρατηρητές στη Μόσχα, παραδέχονται ότι η κατάσταση στην Ουκρανία ήταν ασυνήθιστη και ότι έπρεπε να είχαν ληφθεί μέτρα για την τακτοποίησή της - κατά προτίμηση από το ίδιο το Πατριαρχείο της Μόσχας. Ένας διακεκριμένος Ρώσος διάκονος και σχολιαστής των εκκλησιαστικών υποθέσεων, Αντρέι Κουράεφ, υποστήριξε μια τέτοια προσέγγιση. Η Μόσχα έπρεπε να είχε αποδεχτεί ότι η Αυτοκεφαλία της Ουκρανικής εκκλησίας ήταν αναπόφευκτη και θα έπρεπε να είχε προσφέρει αυτή την Αυτοκεφαλία στο ίδιο το Κίεβο, αντί να περιμένει να το κάνει η Κωνσταντινούπολη.

Αυτό θα εξασφάλιζε μια ισχυρή πνευματική σχέση μεταξύ της ουκρανικής και της ρωσικής εκκλησίας στο μέλλον (Bremer, Senyk, 2019a). Αλλά αυτή η άποψη είναι ότι οι ηγέτες της εκκλησίας προτιμούσαν από καιρό να αγνοήσουν το πρόβλημα. Ο Κύριλλος κληρονόμησε αυτήν την κατάσταση με τρεις εκκλησίες, αλλά για δέκα χρόνια δεν έκανε τίποτα - απλά προσποιήθηκε ότι οι Εκκλησίες ήταν ενωμένες και ότι το πρόβλημα δεν υπήρχε, λέει η Ksenia Luchenko, εκδότης του ορθόδοξου ιστότοπου pravmir.ru (Weir, 2019).

Σε αυτό το πλαίσιο του *πολέμου* και της πολιτικής - και ελλείψει ηγεσίας από αυτό το ρωσικό πατριαρχείο - ο τότε ουκρανός πρόεδρος Πέτρο Ποροσένκο θέλησε να αντιμετωπίσει το ζήτημα, εν μέρει για να επωφεληθεί από αυτό, πολιτικά. Τον Απρίλιο του 2018, έστειλε μια επιστολή στον Οικουμενικό Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη, ζητώντας την αυτοκεφαλία για την Ουκρανία. Δύο από τις υπάρχουσες εκκλησιαστικές δομές στην Ουκρανία - η εκκλησία του Πατριαρχείου του Κιέβου και η Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία - υποστήριξαν το αίτημά του (Morariu, 2019).

Βάσει των ανωτέρω λοιπόν, θα λέγαμε πως η συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως προς τη διάδοση της Χριστιανοσύνης διεθνώς, θα λέγαμε πως η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ουκρανίας, υποστηρίζει το γεγονός πως η Εκκλησία ως

κοινωνία των πιστών, γεννήθηκε από τον Λόγο του Θεού, δεδομένου ότι δια της ακοής του μηνύματος του ευαγγελίου, και δια της ενεργείας του Αγίου Πνεύματός Του, γεννάται η Πίστις (Ρωμ. 10, 17).

Επειδή ακριβώς τα καλά νέα που αναγγέλθηκαν για να αφυπνιστεί η Πίστη δεν είναι παρά τα καλά νέα που παραλάβαμε από τους αποστόλους, η Εκκλησία που ιδρύθηκε είναι αποστολική. Θεμελιωμένη στους αποστόλους και τους προφήτες η Εκκλησία αποτελεί το Οικητήριο του Θεού, έναν ιερό ναό εντός του οποίου ζει και ενεργεί το Άγιο Πνεύμα. Δια της δυνάμεως του Αγίου Πνεύματος οι πιστοί αυξάνουν σε ναό άγιο εν Κυρίω (Εφ. 2, 21-22).

Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ουκρανίας, υποστηρίζει πως η Πίστη της Εκκλησίας όπως αυτή εκφράστηκε από τους Αποστόλους είναι μία, όπως ακριβώς ένα είναι και το Σώμα του Χριστού. Παρά ταύτα, είναι θεμιτό η Πίστη αυτή να διατυπώνεται με διαφορετικούς τρόπους. Η ζωή της Εκκλησίας, ως μια νέα εν Χριστώ ζωή είναι μία. Εν τούτοις, εξελίσσεται μέσα από διάφορα χαρίσματα και διακονίες. Μία είναι η ελπίδα της Εκκλησίας, αλλά εκφράζεται με διαφορετικές ανθρώπινες προσδοκίες. Αναγνωρίζουμε ότι, όσον αφορά στην σχέση της Εκκλησίας με τις εκκλησίες, υπάρχουν διαφορετικές εκκλησιολογικές προσεγγίσεις και ποικιλία αντιλήψεων. Μερικές διαφορές εκφράζουν την Χάρη του Θεού και την αγαθότητά Του. Αυτές θα πρέπει να προβάλλονται εν χάριτι Θεού, δια του Αγίου Πνεύματος.

Κάποιες άλλες όμως διαφορές διαιρούν την Εκκλησία. Αυτές θα πρέπει να υπερνικηθούν δια των καρπών του Πνεύματος, της πίστεως, της ελπίδος και της αγάπης, έτσι ώστε εν τέλει να μην επικρατήσουν τάσεις αποκλεισμού και διαχωρισμού. «Το σχέδιο» του Θεού, «όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου, είναι να ενωθούν όλα εν Αυτώ» (Εφ. 1, 10), εναρμονίζοντας έτσι όλες τις διαφορές. Ο Θεός καλεί τον λαό του εν αγάπη στην προβολή [των διαφορών που ενώνουν] και επανεκτίμηση [των διαφορών που διχάζουν], στον δρόμο προς την πληρότητα της κοινωνίας.

Η καθολικότητα της Εκκλησίας εκφράζει την πληρότητα, ακεραιότητα και ολότητα της ζωής της, εν Χριστώ, δια του Αγίου Πνεύματος, σε όλες τις εποχές και

σε όλους τους χώρους. Αυτό το μυστήριο εκφράζεται σε κάθε κοινότητα βαπτισμένων πιστών, όπου η αποστολική Πίστη ομολογείται αλλά και βιώνεται, το ευαγγέλιο κηρύττεται, και τα μυστήρια επιτελούνται. Κάθε εκκλησία είναι η Εκκλησία καθολική και όχι απλά ένα μέρος της. Κάθε εκκλησία είναι η Εκκλησία καθολική, αλλά όχι στην ολότητά της. Κάθε εκκλησία εκπληρώνει την καθολικότητά της όταν είναι σε κοινωνία με τις άλλες εκκλησίες. Σας διαβεβαιώνουμε ότι η καθολικότητα της Εκκλησίας εκφράζεται πιο ξεκάθαρα με την κοινή συμμετοχή στην θεία κοινωνία και με την αμοιβαία αναγνώριση-αποδοχή και συμφιλίωση μεταξύ των μελών του κλήρου.

Σύμφωνα με την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ουκρανίας, η σχέση μεταξύ των εκκλησιών χαρακτηρίζεται από μια δυναμική αλληλεπίδραση. Κάθε εκκλησία καλείται να δίδει και να λαμβάνει δωρεές με πνεύμα αμοιβαίας υπευθυνότητας. Κάθε εκκλησία πρέπει να αντιλαμβάνεται όλα όσα είναι εφήμερα στην ζωή της και να έχει το θάρρος να το αναγνωρίσει στις άλλες εκκλησίες. Ακόμη και σήμερα, όταν η κοινή συμμετοχή στην ευχαριστία δεν είναι δυνατή, διηρημένες εκκλησίες εκφράζουν αμοιβαία υπευθυνότητα και επιδεικνύουν την καθολικότητα που τις διακρίνει, όταν προσεύχονται η μία για την άλλη, όταν μοιράζονται τα αγαθά, αλληλοβοηθούνται σε περιόδους δύσκολες, παίρνουν από κοινού αποφάσεις, εργάζονται για την επικράτηση της δικαιοσύνης, της συμφιλίωσης και της ειρήνης και θεωρούν η μία την άλλη υπόλογη όσον αφορά την έννοια της μαθητείας που ενέχεται στο βάπτισμα, και παρά τις όποιες διαφορές, επιμένουν στον διάλογο, αρνούμενοι το «δεν σας έχω ανάγκη» (Α' Κορ. 12, 21). Όταν απομακρυνόμαστε ο ένας από τον άλλο, γινόμαστε φτωχότεροι.

Το σημαντικότερο ωστόσο μέρος της συγκεκριμένης Αυτοκέφαλης Εκκλησίας, εντοπίζεται στους στόχους που ορίζονται από τους υπευθύνους με απώτερο σκοπό την επίτευξη της πλήρους ορατής ενότητας τους, οι εκκλησίες καλούνται να προσεγγίσουν θέματα που επανειλημμένως τις απασχολούν, με νέες και αποδοτικότερες μεθόδους. Μεταξύ των θεμάτων που χρήζουν συνεχούς διαλόγου από τις εκκλησίες είναι τα εξής:

- Σε ποιο βαθμό θα μπορούσε η Εκκλησία της Ουκρανίας, να εντοπίσει την πιστή έκφραση της αποστολικής Πίστεως στην δική της ζωή, προσευχή, και μαρτυρία καθώς και σε αυτή των άλλων εκκλησιών;
- Σε ποιες όψεις της ζωής και της Πίστεως των άλλων εκκλησιών, εντοπίζει η δική σας εκκλησία, την αφοσίωσή τους στον Χριστό;
- Αναγνωρίζει η εκκλησία στην ζωή των άλλων εκκλησιών, μια κοινή πρακτική μύησης στο Χριστιανισμό, που να θεμελιώνεται στο βάπτισμα;
- Γιατί πιστεύει η εκκλησία ότι είναι απαραίτητο, ή επιτρεπτό, ή και αδύνατο να συμμετέχει στο Δείπνο του Κυρίου μαζί με τις άλλες εκκλησίες;
- Με ποιους τρόπους είναι η εκκλησία σε θέση να αναγνωρίζει τις διατεταγμένες ιερατικές διακονίες των άλλων εκκλησιών;
- Σε ποιο βαθμό είναι η εκκλησία σας σε θέση να συμμετάσχει στην πνευματικότητα των άλλων εκκλησιών;
- Πως σκοπεύει η εκκλησία να συνεργαστεί με τις άλλες εκκλησίες, για την επίλυση προβλημάτων όπως κοινωνικών και πολιτικών ηγεμονιών, διώξεων, καταπίεσης, φτώχειας και βίας;
- Σε ποιο βαθμό υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ των άλλων εκκλησιών και της εκκλησίας σας όσον αφορά στην [ιερ]αποστολική αποστολή στον κόσμο;
- Σε ποιο βαθμό υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ της εκκλησίας και των άλλων εκκλησιών, όσον αφορά στην διατύπωση της Πίστεως και στην θεολογική εκπαίδευση;
- Πόσο πλήρης θα μπορούσε να είναι η συμπροσευχή της εκκλησίας με τις άλλες εκκλησίες;

Βέβαια η ενασχόληση με τα ερωτήματα αυτά αποτελεί πρόκληση για τις εκκλησίες, ώστε να αποδεχθούν ότι κάποιες όψεις της ζωής τους απαιτούν ανανέωση, αλλά και να αξιοποιήσουν νέες ευκαιρίες για την εμβάθυνση των σχέσεων τους με τις εκκλησίες που ακολουθούν άλλες παραδόσεις.

2.5 Η Διαμορφούμενη Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία

Η επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου βασίζεται κυρίως στην ιστορική παράδοση που τοποθετεί την Κωνσταντινούπολη, ως την πρώτη μεταξύ των ίσων

Ορθόδοξων εκκλησιών. Αυτό του δίνει το δικαίωμα να συγκαλέσει Παν-Ορθόδοξα Συμβούλια με τη συγκατάθεση άλλων εκκλησιών και να προεδρεύει. Δεύτερον, η Οικουμενική Έδρα έχει ένα ευρύ δίκτυο διεθνών επαφών με όλες τις χριστιανικές εκκλησίες. Οι σημαντικότερες από αυτές τις επαφές είναι οι παραδοσιακά καλές σχέσεις μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Ρώμης που ξεκίνησαν μετά τη δεκαετία του 1960 (Weir, 2019).

Εκλεγμένος το 1991, ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος θεωρείται ως φιλόδοξος ηγέτης που θέλει να υπερασπιστεί και ακόμη και να αυξήσει το καθεστώς του Οικουμενικού Θρόνου. Έχει δημιουργήσει την κληρονομιά του Αθηνάγορα (πατριάρχης από το 1948 έως το 1972), προωθώντας τη συμφιλίωση και τον διάλογο μεταξύ των χριστιανικών ονομασιών. Ο Βαρθολομαίος είναι γνωστός για την ενεργό του θέση σε οικολογικά θέματα. Ο Πάπας Φραγκίσκος αναγνώρισε τη συμβολή του σε αυτόν τον τομέα στο εγκυκλοπές του «Laudato Si» το 2015 (Shestopalets, 2019).

Η αδυναμία του Οικουμενικού Πατριαρχείου έγκειται στο γεγονός ότι ούτε υποστηρίζεται ούτε υπερασπίζεται ένα ισχυρό κράτος, όπως βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη. Αλλά αυτό είναι επίσης μια δύναμη, καθώς καμία από τις άλλες Ορθόδοξες εκκλησίες και χώρες δεν υποψιάζονται το Οικουμενικό Πατριαρχείο ότι διευκολύνει την επέμβαση άλλων κρατών - γεγονός που το καθιστά αναγνωρισμένο διαιτητή των διαφορών μεταξύ Ορθόδοξων Εκκλησιών. Μια σημαντική συμβολική δύναμη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, έγκειται επίσης στο γεγονός ότι ελέγχει το πνευματικό κέντρο της Ορθοδοξίας - Άγιον Όρος, στην Ελλάδα. Αν και μερικά από τα μοναστήρια στη Μοναστική Δημοκρατία του Αγίου Όρους είναι παραδοσιακά συνδεδεμένα με άλλες χώρες - όπως η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ρωσία - όλα αυτά εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη (Brüning, 2019a).

Στη συνέχεια ήρθε η μέρα που τα διεθνή γεγονότα είχαν ευθυγραμμιστεί με την Αυτοκεφαλία της ουκρανικής εκκλησίας, αφού η Ουκρανία το είχε ζητήσει. Μια χώρα, μία εκκλησία, ήταν μια αποδεκτή αρχή στον Ορθόδοξο κόσμο και η Κωνσταντινούπολη θεώρησε ότι δεν είχε τίποτα να χάσει στις σχέσεις της με τη Μόσχα εφαρμόζοντας αυτήν την αρχή στην Ουκρανία. Το νόημα και η διαδικασία χορήγησης Αυτοκεφαλίας είναι πολύπλοκα και έχουν εξελιχθεί με την πάροδο του

χρόνου. Σε αντίθεση με την Καθολική Εκκλησία, που αναγνωρίζει τον Πάπα ως την ανώτατη εξουσία του, η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη μιας τέτοιας εξουσίας (Nate, Buda, 2019).

Σύμφωνα με την Ορθόδοξη Εκκλησιολογία, κάθε εκκλησιαστική περιοχή έχει το δικαίωμα στην αυτοκεφαλία και ο Οικουμενικός Πατριάρχης αναγνωρίζεται ως «πρώτος μεταξύ ίσων» από τους επικεφαλής όλων των Αυτοκέφαλων Ορθόδοξων εκκλησιών. Δεν είναι σε θέση να παρέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων εκκλησιών, αλλά οι αρχηγοί τον αναγνωρίζουν ως ενοποιητικό σημείο στον Ορθόδοξο κόσμο. Έχει το αδιαμφισβήτητο δικαίωμα να παραχωρήσει αυτοκεφαλία σε εκκλησιαστικά εδάφη που υπάγονται στη δικαιοδοσία του (Bremer, Senyk, 2019a).

Στα μεσαιωνικά χρόνια, ο Ορθόδοξος κόσμος αναγνώρισε την ύπαρξη της Πενταρχίας - πέντε παραδοσιακά πατριαρχικά βλέμματα στη Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη, την Αλεξάνδρεια, την Αντιόχεια και την Ιερουσαλήμ. Αργότερα, δημιουργήθηκαν αρκετές νέες εκκλησίες σε περιοχές που σήμερα εμπίπτουν στην επικράτεια πολλών εθνικών κρατών - αυτές είναι οι Αυτοκέφαλες εκκλησίες στην Κύπρο, τη Ρωσία, τη Σερβία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Γεωργία, την Ελλάδα, την Πολωνία, την Αλβανία και την Τσεχική Δημοκρατία και τη Σλοβακία, καθώς και αυτόνομες εκκλησίες στη Φινλανδία και την Εσθονία. Σχεδόν όλοι, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, έλαβαν το Αυτοκέφαλο τους καθεστώς από την Κωνσταντινούπολη. Στην ουκρανική περίπτωση, η Αυτοκεφαλία είναι επίσης ένα ζήτημα ιστορικής διαμάχης: συγκεκριμένα, το ερώτημα πώς, το 1686, η Μόσχα καθιέρωσε τη δικαιοδοσία της επί του Μητροπολιτικού Κιέβου.

Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία επιμένει ότι, όταν συνέβη αυτό, η Κωνσταντινούπολη μετέφερε τη δικαιοδοσία της από το Κίεβο, στο Πατριαρχείο της Μόσχας. Η Μόσχα, επομένως, υποστηρίζει ότι το Κίεβο αποτελεί μέρος της ρωσικής επισκοπής από τότε. Από την πλευρά της, η Κωνσταντινούπολη υποστηρίζει ότι, εκείνο το έτος, έδωσε στη Μόσχα μόνο το δικαίωμα να χειροτονήσει τον Μητροπολίτη του Κιέβου, επειδή η Οθωμανική κυριαρχία καθιστούσε αδύνατο για το Οικουμενικό Πατριαρχείο να ασκήσει πλήρως τη δικαιοδοσία του επί του Κιέβου.

Αυτή η ανάγνωση της ιστορίας βασίζεται σε ένα έγγραφο που εκδόθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1686 (Shestopalets, 2019).

Έτσι, το 1686, η Μόσχα έλαβε «το δικαίωμα να χειροτονήσει» τον Μητροπολίτη του Κιέβου, ο οποίος ήταν υποχρεωμένος να αναφέρει το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, ως πρώτο στις λειτουργίες. Αλλά απέτυχε να το κάνει όπως υποσχέθηκε. Για το λόγο αυτό, το αρχικό βήμα πριν από τη χορήγηση Αυτοκεφαλίας, ήταν η αποκατάσταση της δικαιοδοσίας της Κωνσταντινούπολης επί της Ουκρανίας. Αυτό συνέβη τον Οκτώβριο του 2018 και έγινε αποδεκτό από την εκκλησία του Πατριαρχείου του Κιέβου και την Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία. Η ίδρυση της εκκλησίας είναι μόνο η αρχή μιας μακράς διαδικασίας .

Ο ίδιος ο Βαρθολομαίος αναφέρει ότι όλες οι μεγάλες αποφάσεις της εκκλησίας - όπως το Παν-Ορθόδοξο Συμβούλιο ή η χορήγηση Αυτοκεφαλίας όμως χρειάζονται τουλάχιστον δεκαετίες, για να κερδίσουν την αποδοχή όλων των εμπλεκομένων. Ο ειδικός της εκκλησίας Andrei Kuraev επισημαίνει ότι η ρωσική εκκλησία βρισκόταν σε σχίσμα με την Κωνσταντινούπολη για σχεδόν έναν αιώνα προτού την αναγνωρίσει η τελευταία. Το ίδιο συνέβη αργότερα στην ελληνική εκκλησία, η οποία αρνήθηκε να υποταχθεί στον πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη. Τότε επήλθε το βουλγαρικό σχίσμα με τα σχίσματα της Ρουμανίας, της Αλβανίας, της Σερβίας. Η ουκρανική Αυτοκεφαλία γεννήθηκε από την κρίση και χρειάστηκε δεκαετίες για να υποστεί μια διεθνή ορθή διαχείριση, όπως και με πολλές άλλες εθνικές Ορθόδοξες εκκλησίες.

3. Κεφάλαιο 3 – Η Λειτουργία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και οι Σχέσεις του με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς

3.1 Οικουμενικό Πατριαρχείο Ουκρανίας και Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς

Ως προς τις σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου με άλλα πατριαρχεία διεθνώς, θα λέγαμε πως η σύγκρουση στην Ουκρανία δεν είναι η πρώτη φορά που η Μόσχα και η Κωνσταντινούπολη *έσπασαν* τις σχέσεις τους κατά τη διάρκεια διαφωνιών για το μετα-σοβιετικό διάστημα. Το ίδιο συνέβη στην Εσθονία το 1996, το οποίο έφτασε στο αποκορύφωμα του τι θα γινόταν μια δεκαετία αναμονής (1993-2002). Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Προπολεμικής Δημοκρατίας της Εσθονίας ήταν υποταγμένη στην Κωνσταντινούπολη, αλλά το Πατριαρχείο της Μόσχας ανέλαβε το 1945 (Weir, 2019).

Έτσι, όταν η Εσθονία ανέκτησε την ανεξαρτησία της στις αρχές της δεκαετίας του 1990, υπήρχαν δύο ενάγοντες για τον τίτλο του διαδόχου Ορθόδοξης Εκκλησίας, η εκκλησία υποτάχθηκε στο Πατριαρχείο της Μόσχας και στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Εσθονίας που είχε - σε μικρό αριθμό, αλλά *de jure* - επιβίωσε της σοβιετικής περιόδου στην εξορία. Για το εσθονικό κράτος εκείνη την εποχή, είχε αποκαταστήσει νόμιμα την προπολεμική του κατάσταση (σε αντίθεση με το να κηρυχθεί «νέα ανεξάρτητη»). Έδωσε την ιθαγένεια στους απογόνους των προπολεμικών πολιτών (ζητώντας από τους άλλους να πολιτικοποιηθούν). και επέστρεψε όλη την εθνικοποιημένη ιδιοκτησία στους προπολεμικούς ιδιοκτήτες της (Bremer, Senyk, 2019a).

Ως εκ τούτου, η κυβέρνηση ήταν *ανοιχτή* στους ισχυρισμούς της εξόριστης εκκλησίας και των υποστηρικτών της στην Εσθονία. Οι προσπάθειες του Πατριαρχείου της Μόσχας να ανακηρυχτεί ως *απόγονος* της προπολεμικής εκκλησίας, ήταν απογοητευμένες, όπως και οι προτάσεις του Πατριάρχη Αλεξία για τη δημιουργία μιας Αυτοκεφαλικής εκκλησίας στην Εσθονία που δεν θα βρισκόταν ούτε στη Μόσχα ούτε στην Κωνσταντινούπολη. Αν και νομικά η όλη διαδικασία περιορίστηκε σε μεταρρύθμιση ιδιοκτησίας, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι η

υποψία του κράτους ότι η εκκλησία μπορεί να χρησιμεύσει ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας δεν βοήθησε το Πατριαρχείο της Μόσχας (Shestopalets, 2019).

Τον Φεβρουάριο του 1996, ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης ανακοίνωσε την επανεπικύρωση των «Τόμων» από το 1923 που καθιέρωσε την Εσθονική Ορθόδοξη Εκκλησία ως αυτόνομη. Η απάντηση της Μόσχας ήταν η διακοπή των σχέσεων. Ωστόσο, αυτό δεν κράτησε πολύ - μέχρι τον Απρίλιο του ίδιου έτους οι εκπρόσωποι των δύο πατριαρχείων συμφώνησαν ότι η Εσθονία θα μπορούσε να έχει δύο Ορθόδοξες εκκλησίες. Ακολούθησαν επίπονες διαπραγματεύσεις στις οποίες τα πολιτικά, γραφικά και νομικά ζητήματα συνυπάρχουν για αρκετά χρόνια (Shestopalets, 2019).

Το 2002 η Εσθονία έλαβε επίσημα δύο Ορθόδοξες Εκκλησίες, την Ορθόδοξη Εκκλησία της Εσθονίας και την Ορθόδοξη Εκκλησία της Εσθονίας στο Πατριαρχείο της Μόσχας. Οι εκκλησίες ήταν ελεύθερες να επιλέξουν σε ποια εκκλησία θα παραμείνουν. Για εκείνους που δεν βρήκαν ομοφωνία, η ιδιοκτησία της εκκλησίας παρέμεινε ανοιχτή και στις δύο ομάδες πιστών. Τα δύο πιο γνωστά ιδρύματα - ο καθεδρικός ναός του Aleksander Nevsky και το μοναστήρι της Pühtitsa - τελικά απέκτησαν σταυροφυλακή θέση, πράγμα που σημαίνει ότι απαντούν απευθείας στον πατριάρχη στη Μόσχα.

Η σύγκρουση στην Ουκρανία κάνει τους Εσθονούς να συμπεριφέρονται άβολα. Οι πιστοί φοβούνται ότι το *εσθονικό σχίσμα* - το οποίο είχε αρχίσει να γίνεται διαχειρίσιμη - θα μπορούσε να ξανανοίξει όταν το Πατριαρχείο της Μόσχας απαγορεύσει στους πιστούς του να επισκέπτονται εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης. Οι κρατικοί αξιωματούχοι, με τη σειρά τους, φοβούνται ότι οι εντάσεις για την Ουκρανία θα μπορούσαν να εμπνεύσουν την εκκλησία του Πατριαρχείου της Μόσχας - πλέον επικεφαλής ενός νέου ηγέτη που ήταν ενεργός στην Κριμαία μετά την προσάρτηση - για να επιστρέψει στην προηγούμενη προσέγγιση της τακτικής έκδοσης καταγγελιών και απειλών (Morariu, 2019).

Η υπόθεση της Εσθονίας είναι απίθανο να προσφέρει καθοδήγηση στην Ουκρανία, η οποία είναι μια πολύ μεγαλύτερη χώρα, με περισσότερους πιστούς,

διαφορετική πολιτική ιστορία και διαφορετική εκκλησιαστική ιστορία. Συνολικά, η Ουκρανία είναι μια πολύ πιο σημαντική χώρα, τόσο για το Κρεμλίνο όσο και για τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Στο εσθονικό πλαίσιο, η συμφωνία μεταξύ των δύο πατριαρχείων συνέβαλε καθοριστικά στην επίλυση της αναμονής. Αυτό μπορεί να δώσει μια λύση ελπίδας σε όσους επιθυμούν να επιλύσουν το ζήτημα στην Ουκρανία.

Σε διαφορετικές περιπτώσεις, η Αυτοκέφαλη Εκκλησία στην Ουκρανία έχει επιπτώσεις σε πολλές άλλες χώρες με αμφισβητούμενη εκκλησιαστική πολιτική. Στη Μολδαβία για παράδειγμα, υπάρχουν δύο κύριες Ορθόδοξες εκκλησίες. Κυρίαρχη είναι η Μολδαβική Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία διεκδικεί περίπου το 90% των ενοριών της εκκλησίας στη Μολδαβία. Η δεύτερη είναι η Μητρόπολη της Βεσσαραβίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ρουμανίας, η οποία διεκδικεί περίπου το 10% των ενοριών εκκλησιών στη Ρουμανία. Η μητρόπολη της Βεσσαραβίας αρνήθηκε να εγγραφεί από κρατικούς φορείς έως το 2002, όταν το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παρενέβη για να απαιτήσει από τις αρχές να το καταχωρίσουν νόμιμα (Brüning, 2019a).

Δεν υπάρχει σοβαρή κίνηση προς την Αυτοκεφαλία στη Μολδαβία, καθώς όσοι αντιτίθενται στην επιρροή της Μόσχας στην εκκλησία τείνουν να ενταχθούν στη μητρόπολη της Βεσσαραβίας αντί να αγωνιστούν για την αυτοκεφαλία. Βόρεια Μακεδονία και Μαυροβούνιο Όπως και ο Ρώσος ομόλογός της, η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία κινδυνεύει επίσης να χάσει έδαφος. Οι Ορθόδοξες εκκλησίες στη Βόρεια Μακεδονία και το Μαυροβούνιο φιλοδοξούν επίσης για Αυτοκεφαλικό καθεστώς και η υπόθεση της Βόρειας Μακεδονίας έχει ακόμη μεγαλύτερη ιστορία από αυτήν της Ουκρανίας (Weir, 2019).

Επίσης προς το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας στα τέλη του 19ου αιώνα, η πλειοψηφία του ορθόδοξου πληθυσμού στην επικράτεια της σύγχρονης Βόρειας Μακεδονίας προσχώρησε στο Βουλγαρικό Εξαρχείο, το οποίο ιδρύθηκε το 1870, αλλά παρέμεινε μη αναγνωρισμένο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Μετά τους πολέμους των Βαλκανίων και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, η επικράτεια της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας ανήκε στη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία αναγνωρίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Nate, Buda, 2019). Το 1958

ανακοινώθηκε η ίδρυση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Μακεδονίας και το αυτόνομο καθεστώς της αναγνωρίστηκε από τον πατριάρχη στο Βελιγράδι το 1959.

Το 1967 η Ορθόδοξη Εκκλησία της Μακεδονίας κήρυξε μονομερώς την Αυτοκεφαλία, αλλά αυτή η απόφαση δεν εγκρίθηκε ούτε από τη Σερβία ούτε από οποιαδήποτε άλλη Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι σχέσεις επιδεινώθηκαν περαιτέρω μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Το 2002 οι μακεδονικές και σερβικές εκκλησίες κατέληξαν σε συμφωνία, αλλά τελικά απορρίφθηκε από την πΓΔΜ, καθώς η σερβική εκκλησία δεν ήταν έτοιμη να παραχωρήσει πλήρη αυτοκεφαλία (Shestopalets, 2019).

Τον Μάιο του 2018, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ουκρανίας, η εκκλησία της πΓΔΜ ζήτησε επίσης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο να επιβεβαιώσει την Αυτοκεφαλική του θέση. Επί του παρόντος, η Αρχιεπισκοπή της Οχρίδας ελέγχει σχεδόν πλήρως το έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας, αν και η Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή της Οχρίδας εξακολουθεί να υπάρχει ως αυτόνομη εκκλησία στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας. Το 1993 ανακοινώθηκε η δημιουργία της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Μαυροβουνίου. Η νέα εκκλησία ισχυρίστηκε Αυτοκεφαλικό καθεστώς, αλλά δεν αναγνωρίστηκε από άλλες εκκλησίες. Η επιρροή του παραμένει περιορισμένη στο Μαυροβούνιο, όπου το Μητροπολιτικό Μαυροβούνιο και η παράκτια Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας παραμένουν ισχυρότερα (Bremer, Senyk, 2019a).

Ωστόσο, ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος απορρίπτει έντονα τους παραλληλισμούς μεταξύ Ουκρανίας και πΓΔΜ ή Μαυροβουνίου. Πρόσφατα δήλωσε πως πολλοί ιεράρχες της σερβικής εκκλησίας διατηρούν την απόσταση τους από την Ουκρανία, φοβούμενοι ότι αυτό που έχει γίνει εκεί θα επαναληφθεί στο Μαυροβούνιο και την Οχρίδα. Η Εκκλησία της Σερβίας όμως είχε συγκεκριμένα γεωγραφικά όρια. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρέδωσε αυτές τις περιοχές με έναν «Τόμο», κάτι που δεν συνέβη με την Εκκλησία της Ρωσίας.

Η διαφορά, επομένως, με την Ουκρανία, τόσο με κανονικό όσο και εκκλησιολογικό τρόπο, είναι ότι η Ρωσία εισήλθε και κατέλαβε τη Μητρόπολη του Κιέβου χωρίς ποτέ του έχει παραχωρηθεί, ενώ η Σερβία έχει αποκτήσει ό, τι της

ανήκει με κανονικό και εκκλησιολογικό τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν θα αλλάξει το καθεστώς της Εκκλησίας της Σερβίας και των ορίων της χωρίς καμία διαβούλευση και συνεργασία. Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων στην Ουκρανία, ωστόσο, τον Μάιο του 2019, η σερβική εκκλησία ανακοίνωσε την ετοιμότητά της να ανανεώσει τις διαπραγματεύσεις με την Ορθόδοξη Εκκλησία της πΓΔΜ (Morariu, 2019).

3.2 Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία και ως προς την Διαμόρφωση Σχέσεων με Άλλες Πολιτείες

Οι υποστηρικτές της Αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Ουκρανίας, επιμένουν ότι η νέα Ορθόδοξη Εκκλησία, θα καταστεί η μεγαλύτερη Ορθόδοξη Εκκλησία της χώρας, όχι μόνο συγκεντρώνοντας τις ενορίες της πρώην Πατριαρχείου Κιέβου και της Ουκρανικής Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας αλλά προσελκύοντας επίσης έναν αυξανόμενο αριθμό ενοριών από την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας – Πατριαρχείο Μόσχας.

Για παράδειγμα, σε μια από τις πρώτες δημόσιες δηλώσεις του, ο Επιφάνιος είπε ότι η νέα εκκλησία είχε ήδη περίπου 7.000 ενορίες και ότι περίμενε να συμμετάσχουν περισσότερες ενορίες από την Πατριαρχία της Μόσχας. Μόνο δύο επίσκοποι από την εκκλησία της Μόσχας παρακολούθησαν το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του Κιέβου στις 15 Δεκεμβρίου 2018, το οποίο ίδρυσε τη νέα Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας και εξέλεξε τον Μητροπολίτη Κιέβου Επιφάνιο ως επικεφαλή της νέας εκκλησίας (Morariu, 2019).

Ωστόσο, η απαγόρευση δεν εμπόδισε τις ενορίες να εξετάσουν την αλλαγή πίστης, όπου τη στιγμή της γραφής, περισσότερες από 500 πρώην εκκλησίες του Πατριαρχείου Μόσχας, είχαν ανακοινώσει την απόφασή τους να ενταχθούν στη νέα εκκλησία. Ο αριθμός αυξάνεται με τη μέρα και η τάση εξαπλώνεται ανατολικά - στις πιο ρωσόφωνες περιοχές της κεντρικής και ανατολικής Ουκρανίας. Αλλά η ένταση μεταξύ της πρόσφατα Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας και του Πατριαρχείου της Μόσχας δεν είναι η μόνη επιπλοκή (Shestopalets, 2019).

Οι ιδρυτές της ουκρανικής εκκλησίας – Επιφάνειος και Φιλάρετος - είναι επίσης αντιμέτωποι με την επιρροή στο νέο σώμα. Ο Φιλάρετος έγινε Επίτιμος Πατριάρχης στα τέλη του 2018, αλλά είναι δυσαρεστημένος με την τιμητική του θέση, η οποία έχει μικρή πραγματική δύναμη. Ως εκ τούτου, ο Φιλάρετος απείλησε να αναζωογονήσει την πρώην, μη αναγνωρισμένη Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία - Πατριαρχείο Κίεβου, ισχυριζόμενος ότι αυτό θα οδηγούσε τελικά στην αναγνώριση του πατριαρχικού καθεστώτος του επικεφαλής της εκκλησίας.

Αυτό, ωστόσο, έρχεται σε αντίθεση με τις προϋποθέσεις για αυτοκεφαλία και θα περιπλέξει περαιτέρω τις σχέσεις με άλλες Ορθόδοξες εκκλησίες, ακόμη και με το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Brüning, 2019a). Μερικοί από αυτούς τους αγώνες παίζουν στο ύπαιθρο, κάτι που σίγουρα δεν βοηθά τη νέα εκκλησία. Και όμως, η υποκείμενη τάση - αυτή της συνεχώς βαθύτερης πνευματικής διάσπασης μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας - είναι εδώ να μείνει, ανεξάρτητα από το δράμα της εκκλησιαστικής πολιτικής στην Ουκρανία.

Πολλά θα εξαρτηθούν πλέον από το πώς η νέα εκκλησία και οι νέοι μητροπολιτικές της θέσεις βρίσκονται στις σχέσεις τους με τα ρωσικά και τα ουκρανικά κράτη. Η νέα εκκλησία αντιμετωπίζει ένα δίλημμα. Προς το παρόν, αν είναι σκόπιμο να βασιστεί σε μεγάλο βαθμό στο ουκρανικό κράτος για προστασία και να βοηθήσει στην οικοδόμηση της δυναμικής για να γίνει η μεγαλύτερη εκκλησία στην Ουκρανία. Αν ο *δικέφαλος αετός* του ρωσικού κράτους και η ρωσική εκκλησία συνδύαζαν για να το υπονομεύσουν, η ουκρανική εκκλησία θα αντιμετώπιζε μεγάλες δυσκολίες. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα, εάν η νέα εκκλησία θέλει να κερδίσει καρδιές και μυαλά, θα μπορούσε να επικεντρωθεί στην πίστη, όχι στο κράτος, και να μην αναπαραγάγει τη συμβίωση κρατικής-εκκλησίας ρωσικού τύπου στην Ουκρανία (Brüning, 2019a).

Επιπλέον, εάν θέλει να γίνει δεκτό ως τακτικό μέλος της οικογένειας των Ορθόδοξων Εκκλησιών, θα πρέπει να αποστασιοποιηθεί από την καθημερινή πολιτική της Ουκρανίας και να δείξει την ετοιμότητα να επικοινωνήσει και να λάβει υπόψη τις απόψεις άλλων εκκλησιών, καθώς και να υπερασπιστεί υψηλότερα αξίες που έρχονται σε αντίθεση με τους εθνικούς στόχους της Ουκρανίας. Παραδόξως, η εκλογή του Volodymyr Zelensky στην ουκρανική προεδρία, θα μπορούσε να

συμβάλει σε αυτό. Όταν ήταν στην εξουσία, ο Ποροσένκο άσκησε μεγάλη πίεση στη νέα εκκλησία.

Σύμφωνα με τον Zelensky, η αυτοκεφαλική εκκλησία μπορεί να λάβει λιγότερη υποστήριξη από πολιτικούς σε εθνικό επίπεδο, επιτρέποντας ενδεχομένως στην εκκλησία να αποσυνδεθεί με μεγαλύτερη επιτυχία από διάφορους εγχώριους πολιτικούς παράγοντες. Δεδομένου του τεταμένου πολιτικού κλίματος, η λήψη αποφάσεων ουκρανικών κοινοτήτων που συνδέονται με τη Μόσχα θα μπορούσε να δημιουργήσει χώρο για αντιπαραθέσεις και προκλήσεις. Εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι στην Ουκρανία έχουν δηλώσει ότι δεν θα παρέμβουν ούτε θα ωθήσουν τις ενορίες του Πατριαρχείου της Μόσχας να ενταχθούν στη νέα εκκλησία, όπου η απόφαση πρέπει να ληφθεί από τους ίδιους τους ενορίτες.

Αλλά η διχασμένη γνώμη μεταξύ των ενοριών και οποιαδήποτε απόφαση για αλλαγή πίστης, θα μπορούσε να προκαλέσει πρόβλημα, είτε τοπικά είτε διεθνώς - εάν η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία (ίσως με την υποστήριξη του Κρεμλίνου) άρχισε να δείχνει ενδιαφέρον για τις αποφάσεις των ενοριών για την υποταγή τους. Αναπόφευκτα, τα ζητήματα ιδιοκτησίας είναι σίγουρα ακανθώδη, ειδικά σε μια αμφισβητούμενη κατάσταση.

Στην Ουκρανία, το μεγαλύτερο μέρος της εκκλησίας ανήκει στις ενορίες και θα μετακόμισε μαζί τους. Υπάρχουν όμως κάποιες εξαιρέσεις υψηλού προφίλ, όπως το Kyiv Pechersk Lavra, του οποίου η ιδιοκτησία χωρίζεται μεταξύ του κράτους και του Πατριαρχείου της Μόσχας. Το τελευταίο χρησιμοποιεί το μοναστήρι ως κατοικία του αρχηγού του, Μητροπολίτη Ονούφρι. Στην περίπτωση της εσθονικής εκκλησιαστικής σύγκρουσης, παρόμοια μέρη υψηλού προφίλ - ο καθεδρικός ναός Nevsky και το μοναστήρι Pühitisa - αποτέλεσαν αντικείμενο μακρών διαπραγματεύσεων και δημιουργικών λύσεων (Shestopalets, 2019).

3.3 Τομείς Ανάπτυξης της Συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Ουκρανίας και στις Σχέσεις με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς

Αναφερόμενοι σχετικά στο πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο μπορεί να συνδράμει στην ενδυνάμωση της Θρησκευτικής πίστης και του Χριστιανισμού μέσω των σχέσεων του με τα άλλα Πατριαρχεία διεθνώς, ως ιδιαίτερος θεσμός στις σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας, θα μπορούσε πως για την Ελλάδα (για παράδειγμα), το άρθρο 3 του Συντάγματος, πέρα το ότι τιμά και ρυθμίζει (σε συνδυασμό με το άρθρο 13 Συντ.) τις σχέσεις του Κράτους με την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, με όλα όσα αναλύθηκαν εκτενώς παραπάνω, προχωρά και στην κατοχύρωση των σχέσεων του ελληνικού Κράτους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Morariu, 2019).

Το γεγονός ότι το Σύνταγμα αποδέχεται και περιβάλλει με το κύρος του, τους διακανονισμούς του Πατριαρχικού Τόμου του 1850 και της Συνοδικής Πράξης του 1928 καθώς και τον ισότιμο προς αυτόν της Βουλής των Ελλήνων ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διαδικασία παραγωγής του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους, της Κρήτης αλλά και κανονιστικών διατάξεων για τα Δωδεκάνησα (που ακόμα είναι βέβαια σε εκκρεμότητα), οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αναγνωρίζει ένα είδος ομοταξίας στη σχέση αυτή. Μια ομοταξία που έχει αυτοαναφορική βάση το ίδιο το Σύνταγμα χωρίς βέβαια να γίνεται ευθέως μνεία στη διεθνή νομική προσωπικότητα του Πατριαρχείου (*ως sui generis νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου*), αλλά υπονοώντας την, αναγνωρίζοντας μονομερώς (μέσω του Συντάγματος) τις μονομερείς πράξεις αυτού (Bremer, Senyk, 2019a).

Η ομοταξία αναδεικνύεται με τη σύμπραξη των πολιτειακών οργάνων και του Πατριαρχείου για τα εν λόγω ζητήματα κάτι που δεν υπάρχει στη σχέση με την Εκκλησία της Ελλάδος. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης υπήρξε για αιώνες υποκείμενο διεθνούς δικαίου, στο οποίο αναγνωρίζονταν πρόνομια θρησκευτικής, πολιτικής, διοικητικής, οικονομικής και δικαστικής φύσης. Μετά τον περιορισμό του, όμως, με την Συνθήκη της Λωζάνης στις καθαρά θρησκευτικές του αρμοδιότητες εκφράζονται διάφορες επιφυλάξεις για το εάν εξακολουθεί το Πατριαρχείο να είναι υποκείμενο του διεθνούς δικαίου με την πολιτική και τη διοικητική έννοια.

Πάντως στην ελληνική βιβλιογραφία η ορθή άποψη ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο διατηρεί την ιδιότητα νομικού προσώπου δημοσίου διεθνούς δικαίου, έχει ένθερμους υποστηρικτές. Παράλληλα, υποστηρίζεται και η ενδιάμεση άποψη ότι το Πατριαρχείο έχει περιορισμένη διεθνή νομική ικανότητα, που πηγάζει από την εθιμική αναγνώριση της οικουμενικής του θρησκευτικής αρμοδιότητας. Με βάση τα παραπάνω, σταθμίζοντας κανείς τη διαμορφωμένη νομική πραγματικότητα θα μπορούσε να τοποθετήσει τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου σε τρεις διακριτές κατηγορίες (Nate, Buda, 2019):

- α) Αυτή που περιλαμβάνει τα κράτη,
- β) αυτή που περιλαμβάνει ιδιώτες-άτομα και
- γ) αυτή που καλύπτει όλες τις άλλες περιπτώσεις, διεθνών οργανισμών όπου μπορούν να ενταχθούν και οι Εκκλησίες και κατά συνέπεια και το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Σε αντίθεση με τα κράτη που διαθέτουν πλήρη διεθνή νομική προσωπικότητα, τα άλλα υποκείμενα διεθνούς δικαίου, όπως οι διεθνείς οργανισμοί, είναι δυνατόν να διαθέτουν μία ή ορισμένες μόνο από τις ιδιότητες της διεθνούς νομικής προσωπικότητας. Έτσι, μπορεί κάποιος να υποστηρίξει ότι τα υποκείμενα αυτά του διεθνούς δικαίου διαθέτουν περιορισμένη νομική προσωπικότητα, καθοριζόμενη από το καταστατικό τους και τη διεθνή πρακτική (Brüning, 2019a).

Ήδη από το 1923, ο διακεκριμένος διεθνολόγος Lord Phillimore έγραφε ότι τα κράτη δεν αποτελούν τα μοναδικά πρόσωπα στο διεθνές δίκαιο και ότι υπάρχουν θεσμοί και δυνάμεις άλλου είδους, όπως οι μεγάλοι αρχηγοί Εκκλησιών ή θρησκειών, ο Πάπας και ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και ο Χαλίφης. Στη συνέχεια, ο καθηγητής Στέλιος Σεφεριάδης υποστήριξε ότι το διεθνές καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου θα μπορούσε να συγκριθεί με τον ιταλικό νόμο περί εγγυήσεων (για το Βατικανό). Εντούτοις, αυτή η εξομοίωση θα μπορούσε να γίνει δεκτή σε σχέση μόνο με το καθεστώς του Πατριαρχείου πριν από τη Συνθήκη της Λωζάννης, όταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης συνιστούσε όχι μόνο θρησκευτικό αρχηγό, αλλά και ηγέτη της ελληνορθόδοξης κοινότητας.

Μια άλλη προσέγγιση που υποστηρίχθηκε για την περιορισμένη νομική προσωπικότητα του Πατριαρχείου με διάφορα επιχειρήματα είναι η εξής: Το Πατριαρχείο αποτελεί υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στο διεθνές επίπεδο και συγκριμένα διαθέτει το δικαίωμα έδρας στην Κωνσταντινούπολη, το δικαίωμα άσκησης χωρίς εμπόδια της θρησκευτικής του εξουσίας και το δικαίωμα προστασίας εκ μέρους του τουρκικού Κράτους.

Όμως, κανένα από τα ανωτέρω δικαιώματα δεν έχει αναγνωριστεί στο Πατριαρχείο με την ιδιότητα του νομικού προσώπου διεθνούς δικαίου. Πρόκειται απλά για δικαιώματα που προκύπτουν από διεθνείς πράξεις προς όφελος του, όπως συμβαίνει λόγω χάρη με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου από διεθνή συμβατικά κείμενα υπέρ των ιδιωτών. Ένα δεύτερο επιχείρημα αποδίδει την περιορισμένη διεθνή νομική ικανότητα του Πατριαρχείου στην αναγνώριση, από το εθιμικό δίκαιο, της οικουμενικής του θρησκευτικής αρμοδιότητας. Στο ίδιο μήκος κύματος, αλλά με διαφορετική νομική εξήγηση, βρίσκεται το επιχείρημα που βασίζει την περιορισμένη διεθνή υποκειμενικότητα του Πατριαρχείου, στις λειτουργικές ανάγκες που προκύπτουν από την οικουμενική του αποστολή (Weir, 2019).

Τέλος, η τρίτη προσέγγιση της διεθνούς φύσης του Πατριαρχείου, στηρίχθηκε στο ότι το τελευταίο ταυτόχρονα αποτελεί αφενός πρόσωπο υπερεθνικού χαρακτήρα, εξαιτίας της φύσης του ως οικουμενικού θρησκευτικού θεσμού, αφετέρου στο ότι, υπό τη μορφή της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως, υπάγεται στην τουρκική έννομη τάξη, ως πρόσωπο δημοσίου δικαίου με διοικητικές επαρχίες στο εξωτερικό (Shestopalets, 2019).

3.4 Τρόποι Επίτευξης της Ορθής Συνεργασίας του Οικουμενικό Πατριαρχείου με Άλλα Πατριαρχεία Διεθνώς

Με όλα τα παραπάνω που αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, καθίσταται σαφές, σε γενικότερο πλαίσιο, πως η συζήτηση γύρω από το θέμα της διάκρισης κράτους-εκκλησίας τόσο σε συνταγματικό όσο και σε κοινωνικό-πολιτικό επίπεδο, είναι ένα ευαίσθητο και πολύπλευρο ζήτημα και ως προς τους τρόπους επίτευξης της ορθής συνεργασίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου με άλλα

Πατριαρχεία Διεθνώς. Η κάθε προσέγγιση συνεργασίας ωστόσο, μπορεί να έχει διαστάσεις που ακόμα και μια αναθεώρηση του Σύνταγματος πρέπει να σταθμίσει και να λάβει υπόψη της, τόσο τα όρια στα οποία μπορεί να κινηθεί όσο και τις επιπτώσεις που μπορεί να διαμορφωθούν (Morariu, 2019).

Η Εκκλησία της Ελλάδας για παράδειγμα, με την κατά το Σύνταγμα σχέση της νόμω κρατούσης πολιτείας και την πολιτειοκρατική δομή από την οποία διέπεται, έχει καταστεί στην ουσία «γρανάζι» του κρατικού μηχανισμού, ώστε μπορεί μεν να φαίνεται ως περισσότερο «παρεμβατική» στο κρατικό γίνεσθαι, ωστόσο βρίσκεται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο της Πολιτείας με συνεχή αναφορά προς αυτήν.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο από την άλλη, ως αυτόνομος διεθνούς διάστασης θεσμός που συμβάλλεται συνταγματικά με τη μορφή συμφωνιών-ομοταξίας με το Κράτος, χρήζει λεπτής και ειδικής μεταχείρισης. Ειδικότερα, στις μέρες μας, λόγω των περίπλοκων διεθνών και διμερών συσχετισμών που έχει να αντιμετωπίσει, πρέπει και του οφείλεται να τύχει στο εσωτερικό της χώρας της δέουσας νομικής συνδρομής και στήριξης για την ανάδειξη του κύρους του, όπως εν προκειμένω ως προς τη δεσμευτικότητα των πράξεων του και τη συναλλαγή του με την ελληνική Πολιτεία, ως ισότιμο συμβαλλόμενο μέρος. Στο πλαίσιο αυτό εξάλλου, εντάσσονται και τα ζητήματα των νομοθετικών και κανονιστικών κενών στις Επαρχίες του στη Δωδεκάνησο.

Σε κάθε περίπτωση, η Εκκλησία ως οργανισμός-θεσμός με επιρροή και αντίκτυπο στον κοινωνικό, πολιτιστικό, εθνικό και οικονομικό ιστό της χώρας, πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα σημαντικός παράγοντας που επιβάλλεται να αξιοποιηθεί από την Πολιτεία θετικά, με δυναμικό επανακαθορισμό του σύγχρονου ρόλου της με όρους διαφάνειας, νομιμότητας και χρηστής διοίκησης, όπως επιβάλλει ένα σύγχρονο κράτος δικαίου, ειδικά σε περιστάσεις δημοσιονομικής και «κοινωνικής» ύφεσης, αποστασιοποιημένα και πέρα από εκάστοτε ιδεολογικές-«εύκολες» προσεγγίσεις αλλά και πελατειακές πρακτικές δεξαμενής ψήφων του κυρίαρχου λαού.

Η εκκλησία θεσμικά και λειτουργικά σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συμπληρώσει ή να θεραπεύσει, όπως από πολλούς επιφανειακά υποστηρίζεται, τη

συνταγματική επιταγή του κράτους, ως «κοινωνικού κράτους», ούτε μπορεί απλοϊκά να εξισωθεί με μία μη κυβερνητική φιλανθρωπική ένωση. Απαιτείται ωστόσο, με βάση τις ιστορικές καταβολές της και την αντίστοιχη σύγχρονη νομική θεμελίωση, να διαδραματίσει έναν πολυδιάστατο και αποτελεσματικό ρόλο με αυθύπαρκτη δράση, έχοντας ως άξονα την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου (Weir, 2019).

4. Κεφάλαιο 4 – Οι Σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ουκρανία με την Ρωσία

4.1 Οικουμενικό Πατριαρχείο και Σχέσεις με τη Ρωσία

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, θα λέγαμε πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι το ψηλότερο και πιο ιερό κέντρο της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας σε όλο τον κόσμο. Είναι ένας θεσμός με ιστορία που εκτείνεται σε δεκαεπτά αιώνες, κατά τη διάρκεια του οποίου διατηρήθηκε το βλέμμα του στην Κωνσταντινούπολη. Αποτελεί το κέντρο όλων των τοπικών Ορθόδοξων εκκλησιών, επικεφαλής αυτών όχι από τη διοίκηση, αλλά λόγω της υπεροχής του στο υπουργείο πανορθόδοξης ενότητας και του συντονισμού της δραστηριότητας όλης της Ορθοδοξίας (Shestopalets, 2019).

Η λειτουργία του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως άριστο κέντρο της ζωής ολόκληρου του Ορθόδοξου κόσμου, προέρχεται από την αιώνια διακονία του στην μαρτυρία, την προστασία και την προσέγγιση της Ορθόδοξης πίστης. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, επομένως, έχει υπερεθνικό και υπερεπιφερειακό χαρακτήρα. Από αυτήν την υψηλή συνείδηση και ευθύνη για τον λαό του Χριστού, ανεξάρτητα από τη φυλή και τη γλώσσα, γεννήθηκαν οι νέες περιφερειακές

εκκλησίες της Ανατολής για τη διασπορά, από την Κασπία έως τη Βαλτική, και από τα Βαλκάνια έως την κεντρική Ευρώπη (Bremer, Senyk, 2019a).

Αυτή η δραστηριότητα εκτείνεται σήμερα στην Αμερική, την Ασία και την Αυστραλία. Οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί σε όλες τις ηπείρους, οι οποίοι δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των Αυτοκέφαλων (ανεξάρτητων) ή αυτόνομων (ημι-ανεξάρτητων) εκκλησιών, εμπίπτουν στην άμεση δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Οι σημαντικότερες από τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι τα αρχαία πατριαρχεία της Κωνσταντινούπολης, της Αλεξάνδρειας, της Αντιόχειας και της Ιερουσαλήμ (μαζί με την αρχαία Αρχιεπισκοπή του Σινά), τα πατριαρχεία της Ρωσίας, της Σερβίας, της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της Γεωργίας, καθώς και Εκκλησίες της Κύπρου, της Ελλάδας, της Πολωνίας, της Αλβανίας και της Εκκλησίας της Τσεχίας και της Σλοβακίας (Morariu, 2019).

Οι εκκλησίες που παραχωρούνται αυτονομία από το Οικουμενικό Πατριαρχείο περιλαμβάνουν εκείνες της Φινλανδίας και της Εσθονίας. Κατά συνέπεια, οι Ορθόδοξες εκκλησίες στην Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και τη Βρετανία, οι οποίες δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία των προαναφερθεισών Αυτοκέφαλων εκκλησιών, υπάγονται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Όλοι οι Ορθόδοξοι αισθάνονται ότι είναι συστατικά μιας ουσιαστικά πνευματικής κοινότητας, όπου «όταν ένα μέλος υποφέρει, το κάνετε όλα». Είναι μια αληθινή αίσθηση ενότητας στην πολυμορφία (Nate, Buda, 2019).

Ωστόσο και ως προς τις σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τη Ρωσία, θα λέγαμε πως η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν εκείνη πρώτη που αποφάσισε να τερματίσει τη σχέση της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την έγκριση του αιτήματος της Ουκρανίας για Αυτοκεφαλία, ή για μια ανεξάρτητη εκκλησία. Ο Μητροπολίτης Ιλαρίων, επικεφαλής των εξωτερικών σχέσεων για τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία, έκανε την ανακοίνωση στις 15 Οκτωβρίου 2018 μετά από συνάντηση των ηγετών της εκκλησίας στην πρωτεύουσα της Λευκορωσίας, Μινσκ. Η Ιερά Σύνοδος κλήθηκε από τον Πατριάρχη της Μόσχας Κύριλλο, επικεφαλής της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, μετά τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος θεωρείται ηγέτης της παγκόσμιας Ορθόδοξης κοινότητας, στις 11

Οκτωβρίου συμφώνησε να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (Shestopalets, 2019).

Ο Ιλαρίων δήλωσε στους δημοσιογράφους ότι η σύνοδος - το σώμα λήψης αποφάσεων της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας - δεν είχε άλλη επιλογή από το να *διακόψει* τους δεσμούς με το πατριαρχείο που εδρεύει στην Κωνσταντινούπολη. Έχει ληφθεί μια απόφαση για ρήξη της πλήρους κοινωνίας με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, είπε, που σημαίνει ότι οι ιερείς από τις δύο εκκλησίες δεν μπορούν να υπηρετούν μαζί, ενώ οι λάτρεις της μιας δεν μπορούν να πάρουν κοινωνία στην άλλη.

Ο Ιλαρίων είπε ότι η απόφαση της Κωνσταντινούπολης να υποστηρίξει αυτό που η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία θεωρεί μια σχισματική εκκλησία είναι «παράνομη και κανονικά άχρηστη» και την οδηγεί αποτελεσματικά σε σχίσμα. Όπως ανέφερε, «δεν μπορούμε να επικοινωνούμε με αυτήν την εκκλησία, η οποία βρίσκεται σε σχίσμα», είπε, προσθέτοντας ότι η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία ελπίζει ότι «επικρατεί η κοινή λογική και ότι το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης αλλάζει γνώμη». Αντιδρώντας στην ανακοίνωση της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο γραμματέας Τύπου της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας του Πατριαρχείου Κίεβο είπε ότι «ο Πατριάρχης Κύριλλος ήταν προσωπικά αρχιτέκτονας του σχίσματος στην ουκρανική εκκλησία από το 1991» και ότι η συμπεριφορά του «έχει τραβήξει όλο τον Ορθόδοξο Χριστιανισμό σε σύγκρουση (Morariu, 2019).

Αργά ή γρήγορα αυτό θα διορθωθεί και η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία θα επιστρέψει στην κοινωνία, έγραψε επίσης ο Αρχιεπίσκοπος Yevstratiy στο Facebook, προσθέτοντας, *"Τώρα τίθεται το ερώτημα μπροστά σε όλους που ανήκουν σε [ενορίες] του Πατριαρχείου της Μόσχας στην Ουκρανία: η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία σε σχίσμα ή να παραμείνει ενωμένη με τον Οικουμενικό Πατριάρχη μέσω της Τοπικής Ουκρανικής Εκκλησίας"*. Ο Yevstratiy είπε επίσης ότι η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία *"επαναλαμβάνει την πολιτική της απομόνωσης του Κρεμλίνου ως απάντηση στις νόμιμες αποφάσεις της διεθνούς κοινότητας"* (Nate, Buda, 2019).

Πριν από τη σύνοδο, ο Πατριάρχης Κύριλλος πραγματοποίησε συνάντηση με τον Πρόεδρο της Λευκορωσίας Alyaksandr Lukashenka στις 15 Οκτωβρίου 2018, σύμφωνα με το κρατικό πρακτορείο ειδήσεων της Λευκορωσίας BelTA. Το σχίσμα είναι πάντα κακό, σημαίνει αρνητικές συνέπειες και αυτό είναι το πιο επικίνδυνο πράγμα. Ωστόσο, η Λευκορωσική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία είναι μακράν το μεγαλύτερο θρησκευτικό δόγμα στο έθνος των περίπου 10 εκατομμυρίων, βρίσκεται υπό την άμεση δικαιοδοσία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν συζήτησε το θέμα της εκκλησίας στην Ουκρανία σε συνάντηση στις 12 Οκτωβρίου, δήλωσε το Κρεμλίνο. Ο εκπρόσωπος του Πούτιν, Ντμίτρι Πεσκόφ, δήλωσε νωρίτερα εκείνη την ημέρα ότι η Ρωσία θα προστατεύσει τα συμφέροντα των πιστών στην Ουκρανία εάν η ιστορική διάσπαση οδηγεί σε παράνομη δράση ή βία. Υποσχέθηκε ότι θα χρησιμοποιήσει «αποκλειστικά πολιτικά και διπλωματικά» μέσα για να το πράξει. Εν τω μεταξύ, στο Κίεβο, στις 14 Οκτωβρίου 2018, χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν σε μια κεντρική πλατεία για να λάβουν μέρος σε μια προσευχή ευχαριστιών μετά την απόφαση του Βαρθολομαίου να ξεκινήσει τη διαδικασία χορήγησης ανεξαρτησίας στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας.

4.2 Προβλήματα που Επηρεάζουν την Πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς την Σχέση του με τη Ρωσία και Σχετικές Αντιδράσεις

Όπως σημειώθηκε και παραπάνω, στις 15 Οκτωβρίου 2018, η Σύνοδος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (ROC), αποφάσισε να διακόψει τις σχέσεις και την ευχαριστιακή κοινωνία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης (PC). Η απόφαση αυτή αποτελεί αντίδραση στην απόφαση της Συνόδου των Επισκόπων του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης, η οποία στις 11 Οκτωβρίου ακύρωσε την απόφασή της του 1686 να μεταφέρει τη μητρόπολη του Κιέβου στη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου της Μόσχας και επιβεβαίωσε ότι θα συνεχίσει να εργάζονται για την ίδρυση μιας αυτοκεφαλικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ουκρανία (Weir, 2019).

Σε ειδική δήλωση, η Σύνοδος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας είπε ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης έχει υποκριτικά, με τις απερίσκεπτες και πολιτικά υποκινούμενες αποφάσεις του, εισήγαγε ακόμη μεγαλύτερη διαίρεση και εμβαθύνει τα δεινά της κανονικής Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η απόφαση της Συνόδου της Ρωσικής Εκκλησίας, σημαίνει στην πράξη ότι οι πιστοί και οι κληρικοί της ΠΟΕ δεν θα μπορούν να συμμετέχουν στα μυστήρια μαζί με τον κλήρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Η Σύνοδος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Μινσκ, κάλεσε επίσης άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες να κάνουν μια «ορθή αξιολόγηση» των δραστηριοτήτων της Κωνσταντινούπολης.

Οι ενέργειες της Συνόδου συνοδεύτηκαν από μια έντονη προπαγανδιστική εκστρατεία στα ρωσικά μέσα ενημέρωσης, στην οποία οι επίσκοποι του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης αναφέρονται ως «σχισματικοί» και κατηγορούνται ότι υπέκυψαν στην αμερικανική πολιτική επιρροή. Στην Ουκρανία, η έκθεση σχετικά με το σπάσιμο της ευχαριστιακής ενότητας της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (ROC) με την Κωνσταντινούπολη σχολιάστηκε από σημαντικούς πολιτικούς και κληρικούς. Εκείνη τη περίοδο, ο ομιλητής του ουκρανικού κοινοβουλίου Andriy Parubiy τόνισε ότι με αυτόν τον τρόπο «το Κρεμλίνο ξεκίνησε μια διεθνή θρησκευτική σύγκρουση μεταξύ Ορθόδοξων Εκκλησιών» (Bremer, Senyk, 2019a).

Ο υπουργός Εξωτερικών Pavlo Klimkin χαρακτήρισε την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας ως «σχισματική». Από τους κληρικούς, οι εκπρόσωποι των δύο κλάδων της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας προέβησαν σε δηλώσεις. Ο Αρχιεπίσκοπος Ευστράτιος, εκπρόσωπος της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας-Πατριαρχείο Κίεβου, δήλωσε ότι αυτή η απόφαση αντιμετωπίζει την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας με το δίλημμα του κατά πόσον θα εμβαθύνει τη διαίρεση στον κόσμο της Ορθοδοξίας με την ένταξη στη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία ή εάν θα παραμείνει σε ένωση μέσω της κανονικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας (0).

Με τη σειρά του, ο Αρχιεπίσκοπος, επικεφαλής του ενημερωτικού-εκπαιδευτικού κλάδου της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας-Πατριαρχείου

Μόσχας, δήλωσε ότι οι ενέργειες της Κωνσταντινούπολης είναι «προσάρτηση των εδαφών της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας, συγκρίσιμη με την προσάρτηση της Κριμαίας». Ο Αρχιεπίσκοπος ζήτησε τη σύγκληση συνάντησης αυτοκεφαλικών Ορθοδόξων Εκκλησιών για να συζητηθεί η απόφαση της Κωνσταντινούπολης, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα ότι η Αρχή της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας έχει ηθικό και κανονικό δικαίωμα να αναστείλει τις σχέσεις με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Ωστόσο, η απόφαση της συνόδου στο Μινσκ αποτελεί αντίδραση στις διατάξεις του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης της 11ης Οκτωβρίου, το οποίο άνοιξε το δρόμο για την ίδρυση μιας αυτοκεφαλικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ουκρανία. Η υιοθέτηση αυτών των διατάξεων σημαίνει αποτυχία για την ΠΟΕ, καθώς θα οδηγήσει σε μια σειρά από αρνητικές συνέπειες, όπως απώλεια ελέγχου σε σημαντικό μέρος των ενοριών της Ουκρανίας και τα έσοδα που απορρέουν από αυτές, και πάνω από όλα, απώλεια της θέσης ως η μεγαλύτερη Ορθόδοξη Εκκλησία στον κόσμο, και ως εκ τούτου το κύρος που προέρχεται από αυτήν (πάνω από το ένα τρίτο όλων των ενοριών που βρίσκονται στη Μόσχα βρίσκονται στην Ουκρανία).

Η εμφάνιση μιας εκκλησίας στην Ουκρανία που είναι αναγνωρισμένη στον Ορθόδοξο κόσμο αλλά ανεξάρτητη από τη Μόσχα, θα αποτελέσει επίσης πλήγμα για τη ρωσική κυβέρνηση. Η απόδειξη αυτή περιλαμβάνει το γεγονός ότι στις 12 Οκτωβρίου το ζήτημα της αυτοκεφαλίας της Ουκρανικής Εκκλησίας συζητήθηκε σε συνεδρίαση του Ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Το Κρεμλίνο γνωρίζει ότι χάνει το όργανο για να επηρεάσει την ουκρανική κοινωνία που υπήρχε μέχρι σήμερα η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία-Πατριαρχείο Μόσχας.

Συνειδητοποιώντας την αποτυχία, οι επίσημοι εκπρόσωποι των ρωσικών αρχών έχουν επιδείξει αυτοσυγκράτηση σχολιάζοντας τις διατάξεις της συνόδου · ο εκπρόσωπος του προέδρου Ντμίτρι Πεσκόφ περιόρισε τις παρατηρήσεις του στην έκφραση ανησυχίας και στην ελπίδα ότι θα γίνουν σεβαστά τα συμφέροντα της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Με τη διακοπή των σχέσεων με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, να ασκήσει πίεση στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης εκβιασμό του με την πιθανότητα διάσπασης στον Ορθόδοξο κόσμο και την προοπτική απομόνωσης. Η Μόσχα θέλει να επιβαρύνει τον Πατριάρχη της

Κωνσταντινούπολης με την ευθύνη για τη διάσπαση και βασίζεται στην υποστήριξη άλλων κανονικών Ορθόδοξων Εκκλησιών.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι η Ρωσία δεν είναι σίγουρη ότι θα λάβει τέτοια υποστήριξη. Η επιλογή του Μινσκ ως τόπου για την ανακοίνωση της απόφασης της ΠΟΕ αποσκοπεί επίσης να τονίσει ότι το έδαφος της κανονικής Εκκλησίας καλύπτει όχι μόνο τη Ρωσία, αλλά και τις άλλες περιοχές που κάποτε ανήκαν στον ιστορικό «Άγιο Ρους». Η απόφαση της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας να σπάσει την ενότητα της ευχαριστίας θα αυξήσει πιθανώς τον αριθμό των επισκόπων του Πατριαρχείου Μόσχας στην Ουκρανία, καθώς θα ενταχθούν στη νέα Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας μετά την απόκτηση των «Τόμων» (Brüning, 2019a).

Το νέο σώμα πιθανότατα θα δημιουργηθεί μετά τη σύνοδο της ενοποίησης, η οποία αναμένεται να συνεδριάσει προς το τέλος του τρέχοντος έτους. Η διαδικασία ενοποίησης των Ορθόδοξων Εκκλησιών στην Ουκρανία, πιθανόν να προκαλέσει κοινωνικές συγκρούσεις στην Ουκρανία. Μπορούμε να περιμένουμε ότι η Μόσχα θα προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί αυτές τις εντάσεις για να δημιουργήσει τη δική της αφήγηση για την Ουκρανία ως «πεςμένο κράτος» που δεν είναι σε θέση να διασφαλίσει τη σταθερότητα στην επικράτειά της και έτσι θα εμποδίσει τη διαδικασία ενοποίησης.

Παραμένει πιθανό οι ρωσικές αρχές, χρησιμοποιώντας τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους (προπαγάνδα, ενεργοποίηση του κληρικού και ακτιβιστές της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας-Πατριαρχείο της Μόσχας), να προκαλέσουν σκόπιμα τέτοιες συγκρούσεις, διαμαρτυρίες στο δρόμο, διαφωνίες σχετικά με την εκκλησία και τόπους λατρείας. Η Μόσχα χρησιμοποιεί ήδη μέσα υπέρ του Κρεμλίνου για να αποδείξει ότι η αυτοκεφαλία της Ουκρανίας έχει πολιτικό πλαίσιο, όπου οι χειρισμοί των μέσων απεικονίζουν τον Πατριάρχη Φιλάρετο, ως οπαδούς του ακραίου εθνικισμού.

Ωστόσο, θα λέγαμε πως στα παραπάνω, αναφέρονται οι αντιδράσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών στα Βαλκάνια και τη Γεωργία. Η Βουλγαρική Ορθόδοξη Εκκλησία δεν έχει λάβει επίσημη θέση σχετικά με τη χειραφέτηση της Ουκρανικής

Ορθόδοξης Εκκλησίας. Παραδοσιακά, η Βουλγαρική Ορθόδοξη Εκκλησία έχει προσανατολιστεί προς τη Ρωσική Ορθοδοξία και δεν διατηρεί επαφές με μη κανονικές Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Ουκρανία. Ωστόσο, ενόψει της εντεινόμενης διαμάχης σχετικά με την αυτοκεφαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ουκρανία, υπήρξε τριβή στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Βουλγαρίας μεταξύ των ισχυρά φιλορωσικών και των πιο μετριοπαθών φατριών, η τελευταία συμπεριλαμβανομένου του Βούλγαρου Πατριάρχη Νεοφίτη (Weir, 2019).

Το μεγαλύτερο μέρος της ιεραρχίας επιθυμεί να αποφύγει τη σταθερή θέση στη διαμάχη μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του Πατριαρχείου της Μόσχας, επειδή επιθυμεί να διατηρήσει καλές σχέσεις με την κυβέρνηση της Βουλγαρίας. Ο αναπληρωτής πρωθυπουργός Valeri Simeonov υποστήριξε τις προσπάθειες της Ουκρανίας να αποκτήσει αυτοκεφαλία και επέκρινε τη στάση της Ρωσίας και του Πατριαρχείου της Μόσχας, δηλώνοντας ότι θα οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση και εσωτερικά σχίσματα στην Ουκρανία.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρουμανίας δεν έχει λάβει επίσημη θέση σχετικά με τη χειραφέτηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας. Ωστόσο, πρέπει να περιμένουμε ότι θα αναφερθεί στην πλευρά της Κωνσταντινούπολης, με την οποία παραδοσιακά είχε πολύ καλή σχέση. Οι σχέσεις μεταξύ της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ρουμανίας και της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, παραδοσιακά περιπλέκονται από την αντιπαλότητα για επιρροή στη Δημοκρατία της Μολδαβίας, στην οποία κυριαρχεί ο Ορθόδοξος Ναός της Μολδαβίας, που υπάγεται στη Μόσχα.

Λόγω αυτών των προβλημάτων στη σχέση μεταξύ της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ρουμανίας και του Πατριαρχείου της Μόσχας, η πρώτη συνάντηση των Πατριαρχών μετά την πτώση του Κομμουνισμού πραγματοποιήθηκε μόνο το 2017. Η θέση της Μόσχας υποστηρίζεται κατηγορηματικά από τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία (SOC), η οποία κατηγόρησε τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο ότι εντείνει τις διχόνοιες στην Ορθόδοξη Εκκλησία και στην Ουκρανία (Brüning, 2019a).

Η θέση του Σερβικού Πατριαρχείου πηγάζει όχι μόνο από τη στενή συνεργασία του με τη Μόσχα, αλλά και από τους φόβους του για την άνοδο άλλων ανεξάρτητων εκκλησιών στο Μαυροβούνιο, την πΓΔΜ και την Κροατία. Το SCP έχει

επανειλημμένα επικρίνει τον εθνοφιλετισμό (δηλαδή την τάση να προκαλεί διχασμούς στην Εκκλησία κατά εθνικές γραμμές) και είναι της γνώμης ότι ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης δεν έχει δικαίωμα να παραχωρήσει αυτοκεφαλία χωρίς τη συγκατάθεση των άλλων Ορθόδοξων Εκκλησιών. Η διαδικασία χειραφέτησης της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας παρακολουθείται με ιδιαίτερη προσοχή από τις μη κανονικές Ορθόδοξες εκκλησίες στη Μακεδονία και το Μαυροβούνιο (Shestopalets, 2019).

Οι ιεράρχες αυτών των οργάνων ελπίζουν ότι η απονομή των «Τόμων» στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας θα αυξήσει τις πιθανότητες ομαλοποίησης της ίδιας της κατάστασής τους στην Ορθόδοξη κοινότητα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της πΓΔΜ χωρίστηκε από το Σερβικό Πατριαρχείο το 1967 και δεν αναγνωρίζεται από καμία άλλη Ορθόδοξη Εκκλησία. Το 2017 το Βουλγαρικό Πατριαρχείο προσφέρθηκε να βοηθήσει την Ορθόδοξη Εκκλησία της πΓΔΜ στην απόκτηση κανονικού καθεστώτος.

Ωστόσο, ο Κωνσταντινούπολη Βαρθολομαίος, ελληνικής καταγωγής, απέρριψε τη δυνατότητα αναγνώρισης της Ορθόδοξης Εκκλησίας με το σημερινό της όνομα, λόγω της διαμάχης μεταξύ της ελληνικής και της πΓΔΜ για το συνταγματικό όνομα της Μακεδονίας. Η μη κανονική Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου ιδρύθηκε το 1993 από εθνικούς ακτιβιστές του Μητροπολίτη Μιχαήλ και του Μαυροβουνίου. Είναι οριακής σημασίας και έχει μικρό αριθμό οπαδών (περίπου 50.000) και υποστηρίζεται μόνο από άλλες μη κανονικές Ορθόδοξες εκκλησίες (συμπεριλαμβανομένης της Ουκρανίας). Στο Μαυροβούνιο, ο ισχυρότερος θρησκευτικός θεσμός είναι μακράν η Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας, την οποία οι αρχές της Ποντγκόριτσα κατηγόρησαν ότι ενάντια στα συμφέροντα του κράτους του Μαυροβουνίου.

Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία δεν έχει ανακοινώσει την επίσημη θέση της σχετικά με τη χορήγηση αυτοκεφαλίας στην Ουκρανική Εκκλησία. Έχει υιοθετήσει μια στάση αναμονής, αρνούμενη τις άμεσες διαβουλεύσεις για το θέμα της Ουκρανίας και της ΠΟΕ. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι η θέση του είναι κάπως σκεπτική, ωστόσο, με βάση τις δηλώσεις ορισμένων από τους ιεράρχες της, καθώς και το γεγονός ότι στις αρχές Οκτωβρίου ο επικεφαλής της Ελληνικής

Ορθόδοξης Εκκλησίας, Ιερονόμος Β΄, αρνήθηκε να συναντηθεί με τον Βαρθολομαίο, Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος επισκέφθηκε την Ελλάδα εκείνη την εποχή (Morariu, 2019).

Τέλος, η Γεωργιανή Ορθόδοξη Εκκλησία θα αποφασίσει τη θέση της κατά τη διάρκεια μιας ιερής συνόδου που θα πραγματοποιηθεί «στο εγγύς μέλλον». Από τις αναφορές των μέσων ενημέρωσης, είναι σαφές ότι υπάρχουν βαθιές διαιρέσεις μεταξύ των ιεραρχών. Μερικοί από αυτούς, περισσότερο δυτικοί, υποστηρίζουν την Κωνσταντινούπολη, άλλοι τη Μόσχα. Σε αυτήν την περίπτωση, οποιοσδήποτε συμβιβασμός θα είναι επίτευγμα για τον Πατριάρχη Ηλία Β΄ (ο ιεράρχης, ηλικίας σχεδόν 86 ετών, έχει μεγάλη εξουσία με τους περισσότερους Γεωργιανούς).

Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία αναγνωρίζει την Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία ως κανονική επικράτειά της. Υπάρχουν φόβοι ότι εάν η εκκλησία της Γεωργίας υποστηρίζει την ανεξαρτησία της μητρόπολης του Κιέβου, αυτό μπορεί να οδηγήσει στην ενσωμάτωση των Ορθόδοξων δομών και των δύο εδαφών στο Πατριαρχείο της Μόσχας και ενδεχομένως στη Μόσχα να παραχωρήσει αυτοκεφαλία στην Αμπχαζία, την οποία ζήτησε ο θρησκευτικός τους ηγέτης (Weir, 2019).

4.3 Η Σημασία της Συνέχισης της Κατήχησης από Μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας

Θα πρέπει να αναφερθεί πως η ύπαρξη των διαφόρων μορφωτικών τεχνικών και «εργαλείων» τα οποία αναφέρονται στην εποχή μας και μπορούν να προσφέρουν στην μορφωτική θεμελίωση και διδακτική προσφορά των βιβλικών αφηγήσεων της Δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου, θεωρούνται ιδιαίτερες σημαντικές από την Ορθόδοξη Εκκλησία και η οποία φροντίζει να κάνει γνωστές τις απόψεις αυτές στο παγκόσμιο συμβούλιο εκκλησιών.

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός πως διαθέτουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στη καλλιέργεια της εγχώριας αλλά και διεθνούς κουλτούρας σχετικά με τις έννοιες της Εκκλησίας και της Χριστιανοσύνης. Βασικό συστατικό των

τεχνικών αυτών παραμένουν οι έννοιες της διδασκαλίας και της κατήχησης. Συζητώντας κάποιος για κατήχηση, εννοεί την ειδική προετοιμασία και την οποία εφαρμόζε η αρχαία Εκκλησία σε όλους τους ενήλικες (γυναίκες και άνδρες), οι οποίοι επιθυμούσαν να γίνουν μέλη Της και να ενταχθούν δυναμικά στο σώμα του Χριστού μέσω του μυστηρίου της Βάπτισης (Shestopalets, 2019).

Η έννοια της κατήχησης σημειώνεται εντόνως και στο Πατριαρχικό Διάγγελμα του 1973 αλλά και στη Πατριαρχική Εγκύκλιο του 1952 όπως και στο λόγο του Παναγιότατου και δύναται να διεξαχθεί μέσω της προφορικής διδασκαλίας καθώς ταυτίζεται με τις απόψεις της Εκκλησίας σχετικά με τις έννοιες Θεός, Χριστός, Άγιο Πνεύμα και τις μελλοντικές κρίσεις. Μπορεί επίσης να επεκταθεί ακόμα περισσότερο στις δογματικές αλήθειες της πίστης και την διδασκαλία αυτών.

Παράλληλα όμως με την τεχνική της διδασκαλίας και της κατήχησης, οι υποψήφιοι πιστοί της Χριστιανοσύνης δέχονταν ισχυρή παρότρυνση για εκτέλεση πράξεων οι οποίες χαρακτηρίζονταν ως ηθικές και οι οποίες θα πρέπει να ήταν σύμφωνες με τις αρχές της Θεολογίας και της Χριστιανικής πίστης. Οι παροτρύνσεις και πράξεις αυτές σχετίζονταν άμεσα με τις κινήσεις ευπρεπούς ενδυμασίας, σωστών – ορθών γενετήσιων σχέσεων, σωστής διατροφής και όπου όλες αυτές οδηγούσαν στις πράξεις πνευματικής καθαρότητας και φιλανθρωπίας (Nate, Buda, 2019).

Βέβαια όπως σημειώνεται στο Πατριαρχικό Διάγγελμα του 1973 αλλά και στη Πατριαρχική Εγκύκλιο του 1952 όπως και στο λόγο του Παναγιότατου με σκοπό την ανάπτυξη και διδασκαλία των εννοιών της Χριστιανοσύνης και της Θεολογίας, εκτός από την κατήχηση υπάρχει και η μέθοδος του «κηρύγματος» η οποία συνιστά από τα αρχαία χρόνια το πρώτο μέρος της ειδικής προετοιμασίας που εφαρμόζε η Εκκλησία για την υποδοχή των νέων ανθρώπων στους χώρους της. Με κάποιο διαφορετικό τρόπο, θα μπορούσε να αναφερθεί πως μέσω της έννοιας του κηρύγματος, διαπράττεται μια αναφορά στην προφορική διδασκαλία των όσων η Εκκλησία πιστεύει για τον Θεό, τον Χριστό και το Άγιο Πνεύμα με τις μελλοντικές κρίσεις και σε σχέση με την διδασκαλία των δογματικών αληθειών της πίστης (Bremer, Senyk, 2019a).

Οι έννοιες λοιπόν της Κατήχησης και του Κηρύγματος μαζί με την διδασκαλία των Κειμένων της Αγίας Γραφής, θεωρούνται δύο από τις συχνότερες μεθόδους μετάδοσης του μηνύματος της Εκκλησίας και της Ορθοδοξίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Θεωρούνται επίσης δύο τεχνικές οι οποίες χρησιμοποιούνται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο όπως χρησιμοποιούνταν από την αρχαία Εκκλησία για τους λόγους ότι τα μέλη που καλούνται να μνηθούν στους κόλπους της Εκκλησίας είναι ήδη βαπτισμένα μέλη και διότι η κατήχηση και το κήρυγμα γίνεται σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες, την στιγμή που η αρχαία Εκκλησία απευθύνονταν μόνο σε ενήλικους. Γεγονός πάντως είναι πως η κατήχηση και η διδασκαλία της Χριστιανοσύνης ή του κηρύγματος θεωρούνται επιβεβλημένες στις μέρες μας με σκοπό την διάδοση και διατήρηση της Θρησκείας.

Σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη των όσων αναφέρθηκαν στις παραπάνω σελίδες, κατέχουν τα διάφορα βιβλία θρησκευτικής κατήχησης, αφού εντός των κειμένων του διεξάγεται μια πλήρης ανάλυση σχετικά με τις διηγήσεις της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης για την δημιουργία του Κόσμου σε κάθε γενιά και πως εκείνη συνεχώς ανανεώνεται.

Με τον συγκεκριμένο αυτό τρόπο, μπορεί να γίνει κατανοητό στα παιδιά κυρίως το πως εξελίσσεται η Διαθήκη αλλά και πως τελικά ο Θεός αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει την ανθρώπινη υπόσταση. Μέσα από τις διηγήσεις που παρατίθενται στο συγκεκριμένο βιβλίο, αναφέρονται οι απαντήσεις της Παλαιάς Διαθήκης για τις διηγήσεις της Γενέσεως αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς έγραφαν τα συγκεκριμένα κείμενα..

Μέσα λοιπόν σε αυτήν την άποψη και δεδομένη κατάσταση, γίνεται ακόμα βαθύτερη η ανάγκη για ενασχόληση με το περιεχόμενο των θρησκευτικών και πολιτισμικών παραδόσεων, οι οποίες μπορεί να ενώνουν ή να διαχωρίζουν τους λαούς των κρατών του κόσμου και όπως αναφέρονται στα κείμενα και στις απόψεις στο Πατριαρχικό Διάγγελμα του 1973 αλλά και στη Πατριαρχική Εγκύκλιο του 1952 όπως και στο λόγο του Παναγιότατου. Προκειμένου λοιπόν να διαπιστωθεί η λειτουργία των θρησκευτικών συστημάτων της κάθε χώρας και ιδιαίτερα της Ελλάδας και πως εκείνη επηρεάζει τη διαβούλευση του συμβουλίου, θα πρέπει να διεξαχθεί μια συστηματική και λεπτομερής μελέτη αυτής σχετικά με τις θρησκευτικές αγωγές και παραδόσεις που εφαρμόζει για την προάσπιση των θρησκευτικών της

πεπαιθίσεων. Οι θρησκευτικές αυτές πεπαιθήσεις εφαρμόζονται μέσω των βιβλικών αφηγήσεων σχετικά με την Δημιουργία του κόσμου.

Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί πως μια χώρα λοιπόν η οποία εντάσσεται στα γεωγραφικά όρια της Μεσογείου και η θρησκευτική της συνείδηση βρίσκεται έντονα καλλιεργημένη στις ψυχές αλλά και στις σκέψεις των κατοίκων της και αυτή είναι η Ελλάδα, έχει εφαρμόσει ένα ιδιότυπο και αρκετά συγκροτημένο σύστημα θρησκευτικής αγωγής και διατήρησης της θρησκευτικής παράδοσης από τα παλαιότερα χρόνια.

Όπως τονίζεται στο Πατριαρχικό Διάγγελμα του 1973 αλλά και στη Πατριαρχική Εγκύκλιο του 1952 όπως και στο λόγο του Παναγιότατου, η μορφωτική αποστολή της διδασκαλίας των θρησκευτικών και της έννοιας του Χριστιανισμού στα σχολεία μέσω των διδακτικών βιβλίων, έχει αποφέρει σημαντικούς καρπούς αφού έχει βασιστεί σε μια παρουσίαση και διδασκαλία υλικού το οποίο χαρακτηρίζεται ως φαινομενολογικό, διαλεκτικό και εξηγητικό ή ερμηνευτικό. Το πρώτο υλικό και κριτήριο που αναφέρεται ως φαινομενολογικό, σχολιάζει και διεξάγει την διδασκαλία των θρησκευτικών στα σχολεία μέσω των φαινομένων της αφηγηματικής ύλης, της τελετουργίας, της ύλης όπως έργα τέχνης και σχετικά αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούνται από τους πιστούς στις διάφορες εκδηλώσεις της πίστης, την δογματική ηθική και εμπειρική –κοινωνική διάσταση (Weir, 2019).

Επίλογος – Συμπεράσματα

Όπως επιχειρήθηκε να αναδειχθεί στην παρούσα έρευνα, η κατάσταση της Αυτοκεφαλίας της Ουκρανίας και οι πτυχές που τη συνοδεύουν, αποτελούν σημαντικές πτυχές όχι μόνο για τον ορθόδοξο χώρο αλλά και για ολόκληρο τον χριστιανικό κόσμο. Λόγω του γεγονότος ότι αντιπροσωπεύει μια στιγμή της πρόσφατης ιστορίας, το γενικό και οριστικό συμπέρασμα σχετικά με αυτό θα ήταν πρόωρο και ανεπαρκές. Ούτε οι τοπικές Ορθόδοξες εκκλησίες ούτε οι άλλοι χριστιανοί δεν προσπάθησαν να τις προσφέρουν.

Ωστόσο, υπήρχαν πτυχές που δημιούργησαν την περιέργειά τους και τους έκαναν να αρχίσουν να γράφουν για αυτό το θέμα και να το κάνουν ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα της Ορθόδοξης ζωής μετά το Παν-Ορθόδοξο συμβούλιο της Κρήτης, ανησυχώντας για τον τρόπο με τον οποίο αυτή η νέα Εκκλησία μπορεί να διαχωρίσει την Ορθοδοξία και να επηρεάσει τον Οικουμενικό διάλογο στο μέλλον, λόγω του γεγονότος ότι οποιαδήποτε προσπάθεια να πάρει θέση που προέρχεται από τον Οικουμενικό χώρο (εκτός από την αποφυγή του προβλήματος) προσβάλλει έναν από τους τα δύο σημαντικά μέρη της συζήτησης, δηλαδή το Οικουμενικό Πατριαρχείο από την Κωνσταντινούπολη και το Ρώσο από τη Μόσχα.

Για αυτόν τον λόγο, το Οικουμενικό Κίνημα προτίμησε να διατηρήσει την απόσταση σε αυτό το πρόβλημα και αρνήθηκε να το επικοινωνήσει ή να εκφράσει τις απόψεις τους. Πιθανότατα, ο φόβος της απόσυρσης της Ρωσίας από το Πατριαρχείο ή αυτού που θα έκανε το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης να εξοργιστεί μαζί τους έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτήν την πτυχή. Επομένως, ο καθολικός χώρος φαινόταν να ενδιαφέρεται περισσότερο για αυτό το πρόβλημα από τους προτεστάντες (πιθανώς επίσης υπό την επήρεια του ενθουσιασμού της ελληνο-καθολικής εκκλησίας της Ουκρανίας στην ίδρυση μιας νέας Ορθόδοξης δικαιοδοσίας εκεί).

Ωστόσο, υπήρχαν επίσης πολλές τοπικές κοινότητες και θεολογικά περιοδικά και κριτικές που προσπάθησαν να προσεγγίσουν το θέμα και να παρουσιάσουν τα πιθανά αποτελέσματά του και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να μετατοπίσει τις σχέσεις του ορθόδοξου χώρου με τον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο ή αυτές του τις

Ορθόδοξες κοινότητες ανάμεσά τους. Μια πιθανή απάντηση στο ερώτημα «ποιες ήταν οι κύριες πτυχές που καθορίζουν το οικουμενικό περιβάλλον για να ενδιαφερθεί για το πρόβλημα;», πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι το πρόβλημα είναι από τη μία πλευρά βαθιά θεολογική που θα μπορούσε να συμβάλει στην επαναπόλωση του ο διάλογος με τον Ορθόδοξο χώρο, δημιουργώντας νέους πόλους επιρροής, αλλά και το γεγονός ότι είναι επίσης ζήτημα γεωπολιτικής.

Για αυτές τις πτυχές, οι περισσότερες από τις προσεγγίσεις δεν επέμειναν τόσο πολύ στις θεολογικές και δογματικές πτυχές που αποτελούν το υπόβαθρο του προβλήματος ή στα κανονικά στοιχεία που το ορίζουν, αλλά μάλλον στο ιστορικό υπόβαθρο του θέματος, ρεαλιστικές αλλαγές που φέρνουν μέσα τον ορθόδοξο κόσμο, πιθανά αποτελέσματα σε περίπτωση αναγνώρισης ή τον τρόπο με τον οποίο ένα τέτοιο γεγονός κάνει την εκκλησία να μοιάζει πολύ παρόμοια με την πολιτική (Morariu, 2019).

Η επιθυμία για αντικειμενικότητα καθόρισε επίσης ορισμένα περιοδικά για να αποφευχθεί μια κριτική αξιολόγηση της κατάστασης και ακόμη και ένα χρονικό αφιερωμένο σε αυτήν. Ως γενικό συμπέρασμα, μπορούμε επομένως να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι η Αυτοκεφαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας, που παραχωρήθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο με την ευκαιρία της γιορτής των Θεοφανίων το 2019 και ωστόσο σε διαδικασία συζήτησης και αναγνώρισης, ήταν ένα σημαντικό γεγονός όχι μόνο για Ορθόδοξο χώρο αλλά και για τον οικουμενικό, του οποίου οι συνέπειες εξακολουθούν να είναι ορατές και πιθανότατα θα είναι επίσης ορατές στο εγγύς μέλλον (και μπορεί να υποτεθεί μόνο, δεν προβλέπεται).

Ο τρόπος με τον οποίο θα το βλέπουν οι σημαντικές χριστιανικές κοινότητες από την Ορθόδοξη και Οικουμενική περιοχή και θα συμβάλει στην ολοκλήρωση και αποδοχή της ή στην απόρριψή της σίγουρα θα αλλάξει όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ των Ορθόδοξων κοινοτήτων αλλά και αυτές από τον Χριστιανικό χώρο.

Βιβλιογραφία

Αγγλική Βιβλιογραφία

Bartholomew, E.P., 2017, 'Message by his all-holiness ecumenical Patriarch Bartholomew to Ukrainian journalists', *The Greek Orthodox Theological Review* 42(1), 193–195.

Bremer, T. & Senyk, S., 2019a, 'The current ecclesial situation in Ukraine: Critical remarks', *St Vladimir's Theological Quarterly* 63(1), 27–58.

Brüning, A., 2016, 'Orthodox autocephaly in Ukraine: The historical dimension', in K. Andrii, B. Thomas (eds.), *Churches in the Ukrainian Crisis*, pp. 79–101, Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Brüning, A., 2019a, 'The Ecumenical Throne and the church of Ukraine', *The Canadian Journal of Orthodox Christianity* 13(3), 1–39.

Isachenov, V., 2018, 'Russian Orthodox challenge plan to grant autonomy to church in Ukraine', *The Christian Century* 135(22), 17.

Kishkovsky, S., 2014, 'Ukraine crisis may split Russian Orthodox Church', *The Christian Century* 131(8), 18–19.

Morariu, I.-M., 2019, 'The social thought of the Orthodox Church reflected in the documents of the holy pan-Orthodox council of Crete (2016)', *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 75(4), va5471, 1–6.

Nate, S. & Buda, D., 2019, 'Eastern European geopolitics and ecclesial autocephaly for the Ukrainian Orthodox Church: A hard way for Ukraine', *Teologia* 80(3), 11–38.

Perşa, R., 2017, 'A canonical analysis of the most controversial phrase of the Holy and Great Council: "The Orthodox Church accepts the historical name of other non-Orthodox Christian churches and confessions that are not in communion with her"', *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa* 1(62), 131–157.

Shestopalets, D., 2019, 'The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate: The state and the Russian-Ukrainian crisis, 2014–2018', *Politics, Religion & Ideology* 20(1), 42–63

Weir, F., 2019, 'Tangle of church and state splits Ukrainian Orthodox', *The Christian Century* 136(12), 16–17

Ελληνική Βιβλιογραφία

Ακριτίδης, Ν., (2009). Η ιστορική γεωγραφία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Εκδόσεις Σταμούλης Αθήνα

Διακοφωτάκης, Κ., (2007). Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά την Λωζάννη. Ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Ιατρού, Γ., (2011). Η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην εκκλησιαστική, την ελληνική και τη διεθνή έννομη τάξη, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Μάμαλος, Σ., (2011). Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο 1918-1972. Διεθνής πολιτική και οικουμενικός προσανατολισμός, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Σταυρίδης, Θ., (1986). Ο Συνοδικός Θεσμός εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986